

ประวัติอชิบดีสังควัดมหาธาตุ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ทรงพระนิพนธ์

เจ้าภาพ

พิมพ์แจกในการพระราชทานเพลิงศพ

สมเด็จพระวันรัต เขมจารี

วัดมหาธาตุ

นະสຸສານหลวง วัดเทพศิรินทราวาส

๖๖๘๘ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๖

294.30922

ด495ปส

H 8956

332
1078

ประวัติอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราพระอักษร
ซึ่งพระนิพนธ์

เจ้าภาพ

พิมพ์แจกในการพระราชทานเพลิงศพ

สมเด็จพระวันรัต เขมจารี

วัดมหาธาตุ

นะสุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส

วันจันทร์ 15 พฤศจิกายน 2486

333

91

เลขที่

294. 30922
๑๔๙๕ ปี

เลขทะเบียน

020800

4066

332
1078

คำนำ

พระชมไตรโศกจารย์ ในนามของคณะดีดด้านดีด เจ้าภาพในการพระราชทานเพลิงศพ ดมเด็ดพระฉนวนต เขมจารี วัดมหาธาตุ มาแจ้งความยังกรมดีดปากกร ว่าปรากฏจะพิมพ์ประวัติฉบับดังกล่าว วัดมหาธาตุ ตงแต่คนมาจนถึงดมเด็ดพระฉนวนต เขมจารี องคน ขอให้กรมดีดปากกรเป็นธุระจัดการตรวจสอบและดำเนินการพิมพ์ด้วย กรมดีดปากกรมีความยินดียรับสนองความตองการของคณะดีดด้านดีด และเป้นโอกาสที่กรมดีดปากกรจะสนองคุณของดมเด็ดพระฉนวนต และวัดมหาธาตุ ซึ่งได้มียุ่แก่กรมดีดปากกรเป็นอเนกประการ

ประวัติฉบับดังกล่าว วัดมหาธาตุ ทดพิมพ์ในเล่มมุดเล่มนั้น ดมเด็ดพระเจาบรมวงศ์เทอ กรมพระยาดวังราชานุภาพ ซึ่งเรียบเรียงไว้ ราชบัณฑิตยสภาได้จัดพิมพ์แล้ว เมื่อ พ.ศ. 2460 ครังหนง รวมหุ่กับประวัติวัดมหาธาตุ ในการพิมพ์คราวนกรมดีดปากกรได้ตรวจสอบอีก มขอทควนเพิ่มเติมก็ได้เพิ่มเติมไว้ในทนน มขอทควนแก้ไขก็ได้ทำเชิงอกไว้ และได้พิมพ์ประวัติของดมเด็ดพระฉนวนต เขมจารี ฉบับดังกล่าว อกคท 14 ซึ่งพระชมไตรโศกจารย์ เรียบเรียงดังมาเพิ่มให้อีก ดังปรากฏหุ่ในเล่มมุดเล่มนั้นแล้ว

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลทักษิณานุปทานเจ้าภาพบำเพ็ญ
 จงดำเห็ดเป็นปัตตานุโมทนามัยบุญกิริยา อำนวยวิบากอิทธิพลบุญผล
 เต้าทานเจ้าคุณสมเด็จพรวันรัต เขมจารี สัมมังมโนปนิธานทุกประการ
 เทอน

กรมศิลปากร

ประวัติอริบดีสงครามมหาชาติ

วัดมหาธาตุ เป็นพระอารามใหญ่มาแต่แรกซึ่งสถาปนาเมื่อใน
รัชกาลที่ 1 จึงเป็นพระอารามที่มีพระราชาคณะผู้ใหญ่ประจำหลายรูปแต่
เดิมมา เมื่อซึ่งปฏิสังขรณ์พระอารามในรัชกาลที่ 3 โปรดให้ต่าง
เสนาบดีสำหรับพระราชาคณะเป็นอัตรา 5 องค์ คือพระราชาคณะผู้ใหญ่
ที่เป็นอริบดียกองค์ 1 พระราชาคณะฝ่ายคฤหัสถ์ผู้ใหญ่ 3 องค์
พระราชาคณะฝ่ายวิปัสณาจารย์ผู้ใหญ่ 1 องค์ อัตรานับเป็นอย่างมาก
มีแต่วัดพระเชตุพนกับวัดมหาธาตุ 2 พระอารามเท่านั้น พระราชาคณะ
ที่เป็นอริบดียกองค์ในวัดมหาธาตุ ตั้งแต่ต่างกรุงรัตนโกสินทร์มาจน
พ.ศ. 2460 บัณฑิตเรียงประวัติพระอารามนี้ มี 13 องค์ด้วยกัน
สืบประวัติได้ความดังจะแสดงต่อไปนี้ในตอนหนึ่ง—

อริบดียกองค์ที่ 1

เมื่อวัดมหาธาตุยังเรียกว่าวัดสลัก เป็นพระอารามหลวง
กรุงธนบุรี พระราชาคณะองค์ใดจะได้เป็นอริบดียกองค์มาแต่ก่อนบ้างหา
ทราบไม่ ปรากฏนามอริบดียกองค์แรกในกรุงธนบุรี คือ พระ
ชมเจดีย์ สุข เดิมเป็นพระราชาคณะที่พระญาณดมโพธิ์ หยุ่นในวัดสลัก
ได้เลื่อนมาเป็นพระชมเจดีย์ เมื่อปีชวด พ.ศ. 2323

1. ถึงปัจจุบันนี้ พ.ศ. 2486 มีอริบดียกองค์ 15 องค์ด้วยกัน

เมื่อประดิษฐานกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอด
 พญาจุฬาโลก ซึ่งตั้งสมเด็จพระดังคราช ด้ว วัดระคง กับพระพิมิต
 ธมมวัดพระเชตุพน ซึ่งพระเจ้ากรุงธนบุรีให้ทอดเถี่ย ให้กลับคงมีสมณะ
 ด้กิดหย่างแต่ก่อน ดดพระดังคราช ชน วัดหงส์ ซึ่งพระเจ้ากรุงธนบุรี
 ดงชนไว้ ดงเป็นพระชมมชรราชมหามุนทพระพนรัตน หยู่มาจะเป็น
 ในปีใดไม่ปรากฏชัด ประมาณว่าราวปีมะแม พ.ศ. 2330 ก่อนตั้ง-
 คายนาลักปี 1 พระชมมชรราชมหามุน ชน มอชกรนตองดดสมณะด้กิด
 ดงมาเป็นทพระชมไตรโลก จึงชงตงพระชมเจดีย์ ด้ช เป็นทพระ
 พนรัตน

ตำแหน่งพระพนรัตนนั้นนับว่าเป็นดังคราชองค์ 1 รองแต่สมเด็จ
 พระอริยวงศ์ ฯ ดงมา ในทำเนียบสมณะด้กิดตงแต่ครงกรุงเก่ามา
 มีตำแหน่งดังคปรินายก 2 องค์ เรียกว่า “พระดังคราชซ้ายขวา”
 สมเด็จพระอริยวงศ์ ฯ เป็นพระดังคราชฝ่ายขวา ว่าคณะเหนือ พระ
 พนรัตนเป็นพระดังคราชฝ่ายซ้าย ว่าคณะใต้ เกียรตียสมันธุ์พรรณบตร
 จารกพระนามเมอชงตงทง 2 องค์ แต่ทพระพนรัตน โดยปรกติ
 ไม่ได้เป็นสมเด็จ ส่วนพระดังคราชฝ่ายขวานั้นเป็นสมเด็จพระอริย-
 วงศ์ ฯ ทุกองค์ จึงเรียกว่า “สมเด็จพระดังคราช” และจึงเป็นมหา
 ดังคปรินายก มีศักดิ์สูงกว่าพระดังคราชฝ่ายซ้าย ทพระพนรัตน
 แต่ก่อน ชงยกเกียรตียด้เป็นสมเด็จแต่บางองค์ เพิ่งเป็นสมเด็จ
 ทุกองค์แต่รัชกาลท 2 เป็นต้นมา

ถึงบ้าน พ.ศ. 2336 ส้มเต๋ตพระดังคราช ด้ว วัตระคงด้น
พระชนม์ ชงตงพระพนรัตน ด้ว เปนส้มเต๋ตพระดังคราช นับเปน
พระองค์ที่ 2 ในกรุงรัตนโกสินทร์ วัฒนหาชาติจึงเปนนตถิถของส้มเต๋ต
พระดังคราชแต่นั้นเปนต้นมา

ส้มเต๋ตพระดังคราช ด้ว เห็นจะเปนปเรียณมาแต่กรุงเก่า
เมื่อดังคายนาวพระไตรปิฎก ยังเปนนตพระพนรัตน ได้เปนแม่กองชำระ
พระวินยปิฎก เมื่อเปนส้มเต๋ตพระดังคราช ได้เปนพระอุปชาย
กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข
และกรมพระราชวังบวรมหาเด่นานุรักษ์ และเข้าใจว่าเจ้านายทชง
ผนวคในรัชกาลที่ 1 ชนหลังโดยมาก

ส้มเต๋ตพระดังคราช ด้ว เปนมหาสังคปริณายกหยุ 23 ปี
ด้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 2 เมื่อนะวันพุธ เดือน 6 แรม 11 ค่ำ ปีชวด
พ.ศ. 2359 พรรดาอายุเท่าใดซาบไม่ได้แน่ ด้วยไม่พบดวงชตา
เหมือนส้มเต๋ตพระดังคราชของคอน แต่มหาดกทางด้นนถานว่าอายุอ่อน
กว่าพระดังคราช ชน กรุงธนบุรี แต่แกกกว่าส้มเต๋ตพระพนรัตน 1
วัตพระเชตุพน ถ้าประมาณว่าอ่อนกว่าส้มเต๋ตพระดังคราช ชน 2 ปี
แกกกว่าส้มเต๋ตพระพนรัตนวัตพระเชตุพน 2 ปี ได้ประมาณปีเกิดในปี
กุน จุติด้กราช 1093 พ.ศ. 2274 ถ้าเชนนนเมื่อเปนส้มเต๋ตพระ
ดังคราชชนมายุ 63 ปี เมื่อดนพระชนม์ ชนมายุได้ 86 ปี

1. ในหนังสือบางฉบับเรียก พระพนรัตน เข้าใจว่าเดิมชื่อแก้ว

อธิบายสังคองคต 2

ซึ่งตั้งเดิมเกิดพระวรวงศ์ ม วุฒราชบุรณะ เป็นเดิมเกิดพระ
 ดังคราช เมื่อนะวันพรหัตต เดือน 9 แรม 7 ค่ำ ปีชวด พ.ศ. 2359
 นับเป็นพระดังคราชองค์ที่ 3 ในกรุงรัตนโกสินทร์ แดงแห่งมาตถิต
 นวตมมหาธาตุ นวตมจันท เดือน 4 ขึ้น 9 ค่ำ ในปีชวดนั้น

เดิมเกิดพระดังคราช มี เกิดเมื่อนะวันพุธ เดือน 8 ขึ้น 12 ค่ำ
 ปีมะเมีย จุลศักราช 1112 พ.ศ. 2293 เมื่อเป็นเดิมเกิดพระดังคราช
 ชนมายุได้ 67 ปี เดิมหยาวัตรราชบุรณะ เป็นปเรียบเอกกรงกรงชนบุรี
 ในรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งตั้งเป็นพระราชกษัตริย์พระวรวงศ์
 แต่ต่อมาจะได้อ่อนดมนะตักเป็นตำแหน่งอันใดบ้าง ยังไม่พบจดหมาย
 เหตุ ชำบแต่ว่าเป็นพระพิมพ์ในปดรายรัชกาลที่ 1 คราวซึ่งตั้งพระ
 พิมพ์วัดพระเชตุพนเป็นเดิมเกิดพระวรวงศ์ ครั้นถึงรัชกาลที่ 2 เดิม
 เกิดพระวรวงศ์วัดพระเชตุพนถึงมรณะภาพ จึงซึ่งตั้งพระพิมพ์ ม
 เป็นเดิมเกิดพระวรวงศ์ คงหยาวัตรราชบุรณะมาจนได้เป็นเดิมเกิดพระดังค-
 ราช จึงย้ายจากวัตรราชบุรณะมาตถิตนวตมมหาธาตุ นับเป็นอธิบาย
 สังคองคต 2 มีคำประกาศดังนี้

ดีริยภมมัตถุ อติศกาดพระพุทธศักราช ขไมยะสหัสสังวจนร
 ไตรศตาริกเอกุนตถิตมาตถิตปัจจุบันกาล มุตถังวจนรมาตถิต
 ครุวารตถิตตริตถิต ปรีเนทกาดอุกริก เดิมเดิบบรมมมริกมหาราชา
 รามาราชเจ้า ผู้ซึ่งทศพิชราชธรรม อนันตคุณวบุตยะอนมหาประเด็ค

ซึ่งพระราชดำริ มีพระบรมราชโองการมานับพันธุธุรดังหน้าท ดำหริตดัง
พระราชพิธีสถาปนาให้สมเด็จพระพนรัตน์ เป็นสมเด็จพระอริยวงศะมาน
ปริยตวรา ดังคราชาธิบดี ธรรมนุคมาปรีนัยก ตรีปิฎกธรรมาจารย์
ธรรมชคตยะธารสุนทร มหาคนร์ธรรมกถุณา ธรรมสังคาราม คามวาล์
อริยวาล์ เป็นประธานถาณาทุกคณะนิกร จตุพิชบรรพตส์ สติในพระ
ธรรมนมหาธาตุบรรวิหารพระอารามหลวง ให้จรรจรตริกาตอวยมต พระ
ชนมายุธรรมธรรมดัด พพนมมงคล วมตทริคายุธรรม ในพระพุทธรูปด้านนาเกิด
มีจดหมายเหตุปรากฏ ว่าสมเด็จพระสังฆราช มี ได้ซึ่งจัด
การทเป็นกรดำคั้นในทางพระธรรมด้านนาหลายหย่าง คือ:—

เมื่อยังเป็นสมเด็จพระพนรัตน์ในรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งพระราชดำริจะให้สมณะทูตไปลังกาทวป เมื่อ
ปีระกา พ.ศ. 2353 เวลานั้นสมเด็จพระสังฆราช สุข ขราทุพลภาพ
สมเด็จพระพนรัตน์ มี เป็นหัวหน้าจัดการตามพระราชประสงค์ ได้
รวบรวมจดหมายเหตุเรื่องพระอุปาส และพระวิสุทธาจารย์ออกไปลังกา
ทวปเมื่อครั้งกรุงเก่าถวาย ดังปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่องประวัติถาณา
พระสังคัลยามวงศ์ในลังกาทวปซึ่งพิมพ์แล้วนั้น ตลอดจนเดือกถัน
พระภิกษุซึ่งเป็นสมณะทูตไปในครั้งนั้นด้วย

ต่อมาเมื่อเป็นสมเด็จพระสังฆราชแล้ว ได้รับพระราชบริหาร
พร้อมด้วยสมเด็จพระพนรัตน์ อาตมวดีสะเกด แต่งหนังสือโอวาทา-
นุศาสน์สอนขอปติบตแก่พระภิกษุสามเณร หนังสืออนันได้โปรดให้ใช้

เป็นข้อตั้งคานคทวไปในพระอารามทงปวง ยังปรากฏหยู่จนทุกวันนี้
มีฉบับหอพระสมุด ฯ ได้พิมพ์เมื่อปีชาน พ.ศ. 2457 เป็นตัวอย่าง

ต่อมาอีกเมื่อปีฉลู พ.ศ. 2360 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ
หล้านภาลัย มีพระราชประสงค์จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลให้เป็นการ
พิเศษ ส้มเด็จพระสังคราช มี ถวายพระพรขอให้ทรงทำพิธีบูชา
จึงได้โปรดให้ตั้งพระราชกำหนดพิธีบูชาเป็นทำเนียมมา ดังปรากฏ
หยู่ในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 2 ฉบับพิมพ์หน้า 215 นั้น

สมเด็จพระสังคราช มี ถิ่นพระชนม์ เมื่อวันอังคาร เดือน 10
แรม 7 ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. 2362 ชนอายุได้ 70 ปี เป็นสมเด็จพระ
สังคราชหยู่ 4 ปี

อธิบดีสังกัดครั้งที่ 3

จะทรงตั้งสมเด็จพระวันรัตน์ อาตมวัดสระเกศ เป็นสมเด็จพระ
สังคราช โปรดให้ให้มาสถิตที่วัดมหาธาตุ เมื่อเดือน 4 ปีเถาะ
พ.ศ. 2362 นับเป็นอธิบดีสังกัดครั้งที่ 3

สมเด็จพระวันรัตน์ อาตม เกิดเมื่อนวันอาทิตย์ เดือน 2 ชน 11 ค่ำ
ปีชาน จุลศักราช 1120 พ.ศ. 2301 เข้าใจว่าเป็นปเรียบในรัชกาล
ที่ 1 จะได้เป็นพระราชาคณะตำแหน่งโตมาบังหาชาบไม้ ปรากฏว่า
เป็นทพระพรหมมุนีหุยวัดสระเกศเมื่อรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 2 ได้เดือน
ที่แปดพระพิมลธม และเป้นสมเด็จพระวันรัตน์ ต่อสมเด็จพระสังคราช

มี ๒ ๒ คราว เมื่อมาสังเกตวัดมหาธาตุอายุได้ 62 ปี ยังไม่ทันที่
จะได้ขังตงเป็นส้มเด็ดพระสังคราช ด้วยเมื่อต้นปีมะโรง พ.ศ. 2363
เกิดเหตุอุทกภัยระลอกใหญ่ในพระนคร ครั้นโรคค้อยลงบดง ถึง
เดือน 11 ความปรากฏว่า ส้มเด็ดพระวันรัตน์ อาต ประพริตค้อยดี
หาไม่ส้มควนแก้มมะธำรูป จึงต้องถอดจากส้มมะธำนันตรัดกตง
เป็นพระอนุจร แล้วย้ายไปอยู่อารามอื่น

อธิบายสังคองคท 4

ครั้นนั้นตำแหน่งว่างทางพระสังคราชฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย พระ
ราชาคณะที่มทวอยู่ในเวลานั้น ส้มเด็ดพระบานดังวร วัดราชดิศ
พระองค์เดียว มพรรษาอายุและเกียรติยศยิ่งกว่าพระราชาคณะองค์อื่น ๆ
ทั้งนั้น ทั้งเป็นพระกมวาจาจารย์ของส้มเด็ดพระพุทธรูปเถลิงฐานภักดี
ด้วย ที่ไม่ได้เป็นส้มเด็ดพระสังคราห์มาก่อน เพราะท่านเป็น
พระราชาคณะฝ่ายส้มเถลิง มาในครั้นนั้นจะขังพระราชดำริ ว่าพรรษา
อายุท่านมากอยู่แล้ว มีพระราชประสงค์จะขังสถาปนาให้ถึงเกียรติยศ
ที่สูงส่ง ให้ส้มกับที่ขังเควพหนบถอ เขาใจว่าเห็นจะถึงขังวงวอน
ท่านจึงรับเป็นส้มเด็ดพระสังคราช จึงโปรดให้แห่มาสังเกตวัดมหาธาตุ
นับเป็นอธิบายสังคองคท 4 เมื่อนะวันพรหดับต เดือน 12 ขน 4 ค่ำ
แล้วขังตงเป็นส้มเด็ดพระสังคราช เมื่อนะวันพรหดับต เดือนธันวาคม ขน

๒ คา ปีมะโรง พ.ศ. 2363 นน เปนลัคนาเกิดพระดังคราชองคท 4 ใน
กรุงรัตนโกสินทร์ มีประกาศชงตงตงน

ดิรัธยุมมัตตุ อตตกาดพระพุทธรังกราช ชไมยะสหัสสังวัจฉ
ไตรศตาริกไตรศตถัดตมาตปัจจุบันกาด นาคสังวัจฉระ มริคดิรัส
มาตส์กตบักต์ คุรุวารนวมตถ ปรีเนทกาดอกริก ลัคนาเกิดบรมชมมมริก
มหาราชารามาธิราชเจ้า ผู้ชงทศพิชราชชมอนนคคุณวิบุตปรีชาอนมหา
ประเลิด มีพระบรมราชโองการมานับนทนต์ดังหนาท ดำหริดดังพระ
ราชูทิสต์สถาปนา ให้ลัคนาเกิดพระณานังวรเปนลัคนาเกิดพระอริยวงศ์ณาน
ปรียควรราชังคราชธิปัตต์ ดิรัธมนุตมาปรีนายนก ทรีปิตกษราจารย์ ดิรัท
ชตติยะธำรงสุนทร มหาคนริธรรวาทกัธนา ดิรัทดังคาราม ความว่า
อริยวงศ์ เปนประธานถานาทุกคณานิกร จตุพิชบรรพตส์ สถิตในพระ
ดิรัทคนมหาธาตุบรรพตส์พระอารามหลวง

ลัคนาเกิดพระดังคราชองคท ๔ คนทงหิธายเรียกกันว่า “พระ
ดังคราชไกเถอน” ด้วยเหตุททาทนชงคุณชมทางวิปัสณาธุระดังอธิบายมา
แต่ก่อนแล้ว ทานเกิดเมื่อนะวันศุกร์ เดือน 2 ชน 10 คา ปีม
จุลศักราช 1095 พ.ศ. 2276 เห็นจะเป็นชาวกรุงเก่า ปราภคใน
หนังสือพระราชพงศาวดาร ว่าเมื่อในครั้งกรุงธนบุรี ทานเป็นอธิการ
หยูวัดท่าหอย ริมคลองคูจามในแขวงกรุงเก่า มีเกียรติคุณในทาง
บำเพ็ญลัคนาภาวนา ผู้คนนับถือมาก เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธ
ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้เสด็จถึงถวดยราชสมบัติ โปรดให้อาราธนามาตั้งถน

วัดราชดิธิอันเป็นวัดสำคัญฝ่ายอริยวาสน์ในจังหวัดกรุงเทพฯ เดิมซึ่ง
ตั้งเป็นพระราชสำนักฝ่ายสมเด็จพระนารายณ์ดั่งวรณะ เข้าใจว่าคง
เป็นที่ซึ่งเคารพนับถือมากมาแต่ในรัชกาลที่ 1 ด้วยสังเกตในจดหมายเหตุ
ซึ่งผนวดยานายเมื่อในรัชกาลที่ 1 ที่ 2 เห็นปรากฏนามพระนารายณ์
ดั่งวรณะเป็นพระกัมมวาจาจารย์แทบทุกพระองค์ ตั้งแต่คราวทรงผนวช
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นต้นมา คือ กรมพระราช
วังบวรมหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรมหาเดิณานุรักษ์เป็นต้น
และเป็นพระอุปชฌาย์อาจารย์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ
ทรงผนวชพระในรัชกาลที่ 1 นั้นด้วย มาถึงรัชกาลที่ 2 ซึ่งสถาปนา
พระเกียรติยศขึ้นเป็นสมเด็จพระนารายณ์ดั่งวร หนึ่งหน้าสมเด็จพระสังคราช
ด้วยท่านมพรรฒาอายุยังกว่าสมเด็จพระสังคราช มี แต่คงถือพดงา
ด้าน ซึ่งโปรดให้ทำจิตรกรรมว่าพดงสำหรับพระราชสำนักฝ่าย
(พดงเดิม พระภาวนาโกศลเถระ วัดสุทัศน์ฯ ถอยเมื่อนั้นแต่
หนึ่งก่อน¹) เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวชเป็น
สามเณร สมเด็จพระนารายณ์ดั่งวรก็อุปชฌาย์

สมเด็จพระสังคราช สุข นารายณ์ เป็นสมเด็จพระสังคราชเมื่อ
ชนมายุได้ 88 ปี เป็นมหาสังคปริณายกอยู่ไม่ถึง 2 ปีก็สิ้นพระชนม์
เมื่อวันศุกร์ เดือน 10 แรม 4 ค่ำ ปีมะเมีย พ.ศ. 2365 ชนมายุ
ได้ 90 ปี การปลงพระศพสมเด็จพระสังคราช เป็นประเพณีที่ท้าวพระ

1. ปัจจุบันนี้ 2486 ชาวบ้านวัดเดิมนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว วัดพุทธมณฑล
ถอย

เมรุพระราชทานเพลิงทองฉนามหลวงมาทุกพระองค์ แต่ในงานพระ
 ด้พลัมเค็ดพระด้งคราว ด้ช ฃานด้งวร พระบาทลัมเค็ดพระพุทชเค็ด
 หาดนภาดยพระราชทานพระโกถทองไหยให้ชงพระลัพ ด้วยชงเคา-
 รพนบถอทเปนพระอาจารย์ มีปรากฏว่าพระโกถทองไหยได้ชงพระลัพ
 นอกจากลัมเค็ดพระเจ้าหญ่ห้ว และพระราชวงลัถงด้กถ แต่คราวเคียว
 เทาน

อธิบดสังคองคท 5

ถึงเคือน 4 ปีมะเมย พ.ล. 2365 ชงตงลัมเค็ดพระวนรตน
 คือน วดลสะเกด เปนลัมเค็ดพระด้งคราว นับเปนท 5 แลวแหมา
 ลัถนระวคฆาชาตุ เปนอธิบดสังคองคท 5
 ลัมเค็ดพระด้งคราว คือน น เกิดเมอนะวนลักร เคือน 4 ชน
 11 ค้า ปีมะล่ง จดลักราช 1123 พ.ล. 2304 เคิมหญ่วดหงล เห็น
 จะเปนปเรยวไนรัชกาลท 1 แต่ได้เปนพระราชาคณะค้ำแหนงใดทแรก
 หาซาบไม้ ปรากฏแต่ว่าเปนพระเทพโมล หยู่วดหงลแต่ไนรัชกาล
 ท 1 ถึงรัชกาลท 2 เคือนทเปนพระพรหมมน แลวได้เคือนทเปนพระ
 พิมลธัมไนคราวชงตงลัมเค็ดพระด้งคราว มี คอมาเมอชงตงลัมเค็ด
 พระด้งคราว ด้ช ฃานด้งวร พระพิมลธัม คือน จึงได้เคือนทเปนลัม
 เค็ดพระวนรตน มาหญ่วดลสะเกด เมอเปนลัมเค็ดพระด้งคราว ชนมาย
 ได้ 61 ปี

สมเด็จพระสังคราช ดอน น เป็นพระอุปชฌายพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงผนวชพระ และเป็นพระอุปชฌายเจ้านาย
 ทรงผนวชในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นสมเด็จพระสังคราชอยู่ 20 ปี
 สิ้นพระชนม์วันศุกร์ เดือน 10 แรม 4 ค่ำ ปีชาน พ.ศ. 2385
 ชนอายุได้ 81 ปี

ถึงเดือน 6 ปีเถาะ พ.ศ. 2386 ทรงตั้งสมเด็จพระวันรัตน์ นาค
 วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระสังคราช นับเป็นปีที่ 6 แต่หาได้มาสถิต
 ณะวัดมหาธาตุไม่วายเวลาดังนั้นทรงตั้งพระวันรัตน์ วัดมหาธาตุ
 ทวทงพระอาราม กำแพงวัดหงษ์คาโปกวิหารและวัดเล่งนาคแห่งต่าง
 ใหม่ แม้พระสังคฆอยู่เ็นวัด ก็ต้องอยู่โรงอาลัยข้างหน้าวัดบ้าง
 อยู่วัดพระระเบียงบ้าง สมเด็จพระสังคราช นาค จึงคงอยู่วัดราชบูรณะ

สมเด็จพระสังคราช นาค เกิดเมื่อนวันอาทิตย์ เดือน 4 แรม
 4 ค่ำ ปีวอก จุลศักราช 1126 พ.ศ. 2307 เห็นจะเป็นปเรียบใน
 รัชกาลที่ 1 ได้เป็นพระราชาคณะที่พระนิกมุนีในรัชกาลที่ 1 ถึง
 รัชกาลที่ 2 ได้เลื่อนที่เป็นพระเทพโมลี แล้วเป็นพระพรหมมุนี ต่อ
 สมเด็จพระสังคราช ดอน ทง 2 คราว ถึงรัชกาลที่ 3 ได้เป็นพระธรรม
 ยุตม แล้วเลื่อนเป็นสมเด็จพระวันรัตน์ เมื่อเป็นสมเด็จพระสังคราช
 ชนอายุได้ 78 ปี เป็นสมเด็จพระสังคราชอยู่ 9 ปี สิ้นพระชนม์เมื่อปี
 ระกา พ.ศ. 2392 ชนอายุได้ 86 ปี ไม่ได้มาอยู่วัดมหาธาตุจนตลอด

อธิบดีสังกัดครั้งที่ 6

ตั้งแต่สมเด็จพระสังคราช ดอน สันพระชนม์ ชงตงพระครู
 ดดำ พุก ปริญญา 3 ประโยค ปลัดสมเด็จพระสังคราช ดอน เปน
 พระราชาคณะที่พระยานไตรโลก ส้มเด็จพระสังคราช นาค ไม่ได้มา
 สถิตนระวัดมหาธาตุ พระยานไตรโลก พุก จึงเปนอธิบดีสังกัดในวัด
 มหาธาตุ นับเปนที่ 6 ตั้งแต่ พ.ศ. 2386 ตลอดเวลา 8 ปีจนถึง
 รัชกาลที่ 3 เมื่อปี พ.ศ. 2394

อธิบดีสังกัดครั้งที่ 7

ถึงรัชกาลที่ 4 โปรดให้กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ชงรับ
 มหาสมณุตมาภิเษกเปนสมเด็จพระมหาสังคปรินายก สเด็จพระทบหยู
 นระวัดพระเชตุพน ส่วนที่วัดมหาธาตุชงตงพระยานไตรโลก พุก เปน
 พระธรรมราชาญัตไปหยูวัดสาธาปน เปนเจ้าคณะใหญ่กรุงเก่า โปรด
 ให้เลื่อนยศพระพุทธรโคธจารย์ นิม วัดโมลีโลกชนเปนสมเด็จพระพุทธร
 โคธจารย์เจ้าคณะกลาง แห่มาสถิตนระวัดมหาธาตุ เปนอธิบดีสังกัด
 ที่ 7 เมื่อปี พ.ศ. 2394

สมเด็จพระพุทธรโคธจารย์ นิม เปนชาวบ้านบางจาน แขวง
 จงหวัดเพชรบุรี เกิดเมื่อนพรหส์บด เดือน 8 ชน 5 ค่ำ ปีเถาะ
 จดสังกราช 1145 พ.ศ. 2326 บวชเข้ามาแต่หัวเมือง มาเรียนพระ
 ปรียคธมหยูวัดพระเชตุพน ได้เปนปริญญา 9 ประโยค แล้วได้เปนพระ

ราชาคณะพระรัตนมนเมื่อในรัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 3 ได้เดอนทเป็น
 พระเทพโมลี ต่อมาเป็นพระพุทธรักษาจารย์ไปหยุดวัดโมลีโลก เป็นผู้
 มีเหตุอุกกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดังกล่าวมาแต่ก่อน
 แล้ว¹ เดากันว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิง
 ถวดยราชสมบัติ พระพุทธรักษาจารย์มีความหวาดหวั่นต่อราชภัยเป็น
 ก้าง ถึงกระเตรียมจะหลบหลีกออกไปหยุดเพชรบุรีเป็นชาติภูมิ แต่
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบว่า พระพุทธรักษาจารย์
 หนึ่งลอค เป็นผู้ชำนาญพระปริยาคม คงจะได้เดอนทใหม่เกียรตยศ
 สูงขึ้น จึงโปรดให้เดอนชนเป็นสมเด็จพระราชาคณะดังกล่าวมาแล้ว
 สมเด็จพระพุทธรักษาจารย์ นิม บังเกิดความเดื่อมใสในพระคุณ
 ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีไตรปิฎกไตรรัตน์ จึงแต่ง
 คาถาถวายพระพรอนชนตนว่า “ ยัย เทวมนุสส์ถำน มงคตตถาย ภาลิต ”
 นน ถวายถนองพระเดชพระคุณ ต่อองพระราชหฤทัย จึงโปรดให้พระ
 องค์ลวดคานนทนายพระปริตรเวดาลวดในพระราชทาน เป็นทำเนียบ
 ลับมาจนทุกอนน สมเด็จพระพุทธรักษาจารย์ นิม เป็นอธิบดีองค์
 ใหญ่ 7 ปี ถึงมรณะภาพเมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. 2400 อายุได้ 74 ปี
 ซึ่งตงพระพินิตนิม จี วัดประยูรวงศาวาส เป็นสมเด็จพระ
 พุทธรักษาจารย์ เจ้าคณะกลาง จะให้มาลิตถนระวัดมหาธาตุแทนสมเด็จพระ
 พุทธรักษาจารย์ นิม แต่ยังไม่ทันแห่มา สมเด็จพระอริยวงศ

1. มีเรื่องปรากฏในประวัติวัดมหาธาตุ ฉบับหอพระสมุด ฯ พ.ศ. 2461 หน้า 55

อุ วดลู่ท่งนงมรณะภาพ โปรดให้ด่มเด็ดพระพุทธรูปโคด้าจารย์เป็น
 เจ้าคณะเหนือ¹ ขาบว่าด่มเด็ดเจ้าพระยาบรมมหาธรรมาธิบดี กราบทูล
 ขอให้คงหยู่วัดประยุรวงศาวาส ด่มเด็ดพระพุทธรูปโคด้าจารย์ จี จิง
 มิได้ย้ายมาสถิตในวัดมหาธาตุ แต่นักไม้มพระราชาคณะผู้ใหญ่เป็น
 อธิบดีสงฆ์ในวัดมหาธาตุหยู่ 32 ปี

อธิบดีสงฆ์องค์ที่ 8

พระราชาคณะที่เป็นอธิบดีสงฆ์องค์ด่มเด็ดพระพุทธรูปโคด้าจารย์ นิมนต์
 มาในรัชกาลที่ 4 ด่ององค์ คือ พระราชกวี คง เป็นเปรียญ 4 ประโยค
 นับเป็นอธิบดีสงฆ์องค์ที่ 8

อธิบดีสงฆ์องค์ที่ 9

พระดำด้นานุกุล วัฏ เป็นพระราชาคณะยก เดิมเป็นพระครูปลัด
 เถรานุวัตร ปลัดพระธรรมราชากรุงเก่า นับเป็นอธิบดีสงฆ์องค์ที่ 9

อธิบดีสงฆ์องค์ที่ 10

ต่อมาในรัชกาลที่ 5 พระญาณดัมโพธิ์ อิม เป็นเปรียญ 6 ประโยค
 นับเป็นอธิบดีสงฆ์องค์ที่ 10 แต่ไม่ได้ครองกณิด้วยพระคุณาจารย์วัด
 คำ มีพรรษาอายุมากกว่า

1. ขาบว่าตั้งแต่นั้นมา ตำแหน่งนี้เป็นเจ้าคณะใหญ่หนเหนือตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

อธิบดีสังกัดองค์ที่ 11

ต่อมาถึงพระคุณาจารย์วัด คำ เปนพระราชคณียก เดิมเปน
พระครูปลัดของสมเด็จพระพุทธโคธจารย์ นิมนับเปนอธิบดีสังกัด
องค์ที่ 11

อธิบดีสังกัดองค์ที่ 12

พระญาณสมโพธิ คำ ปเรียน 4 ประโยค นับเปนอธิบดีสังกัด
องค์ที่ 12

อธิบดีสังกัดองค์ที่ 13

ถึงปีฉลู พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ซึ่งพระราชดำริว่าวัดมหาธาตุเปนพระอารามที่สำคัญ ควบคุมพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่เปนอธิบดีสังกัด จึงโปรดให้แต่งตั้งสมเด็จพระวันรัตน์ ดิ
ตเตยเปนพระเทพโมลีอยู่วัดอรุณ ฯ มาสถิตเปนอธิบดีสังกัดวัดมหา
ธาตุ นับเปนอธิบดีสังกัดองค์ที่ 13 จึงได้มีพระราชทานผู้ใหญ่เปนอธิบดี
สังกัดมาจนทุกวันนี้

สมเด็จพระวันรัตน์ เดิมชื่อว่า กัง พระโหรา ชุม อาจารย์
เปลี่ยนชื่อให้ว่า ดิ ต เปนชาวบางปิ่น แขวงกรุงเก่า เกิดเมื่อ
วันอาทิตย์ เดือน 9 ชน 5 คำ ปรีะกำ จุฬศักราช 1199 พ.ศ. 2380
บวชเปนสามเณรวัดกาแพง แล้วลงมาเล่าเรียนอยู่วัดสามพระยาใน

กรุงเทพ ฯ เรียนพระปริยตมมาแต่เปนล้ามนร อุปถัมภ์เมื่อน
พระพรหมทัต เดือน 8 ชน 8 ค่ำ ปีมะเส็ง พ.ศ. 2401 พระนิโรธรังสี
เรื่อง เปนพระอุปชาย ให้นำมาว่า "อุทยะ" ได้ดั่งคำพระ
ปริยตมในด้านกอาจารย์ทอง ทวดบวรนิเวศบ้าง มาเรียนท่งหน้า
วัดพระธรรมรัตนดิลกธารามในด้านกพระโหราธิบดี ชุม บ้าง ไปเรียน
ทวดดุษฎีในด้านกสมเด็จพระพนรัตน์ เแดง บ้าง เข้าแปลพระปริยต
มได้เปนเปรียญ 3 ประโยค ในรัชกาลที่ 4 เมื่อปีชาน พ.ศ. 2410
ต่อมาในรัชกาลที่ 5 แปลได้ประโยค 4 เมื่อปีชวด พ.ศ. 2419

ถึงบมระเล้ง พ.ศ. 2424 ไต่เป็นพระราชกณะที่พระดร์ดมโพธิ
เมอนะวนอาทจ เดือน 4 แรม 8 ค่ำ ไปหยู่วัดอรุณราชวราราม ครน
ปีกุน พ.ศ. 2430 ไต่เดือนถานนตรเป็นพระเทพโมด๋ ต่อพระเทพโมด๋
เหมอน วดบรมนิवाद๋ เมอนะวนดู่กร เดือน 2 แรม 15 ค่ำ แด่ว
โปรดให้มาดักตเป็นอชบดด้งควดมหาชาติ เมอวนอาทจ เดือน 6
แรม 3 ค่ำ บชวด พ.ศ. 2431

เมื่อมาหย่อนระฆังมหาธาตุแล้ว ได้เลื่อนถันนตรเป็นทพระชมเจดีย์
ต่อหม่อมเจ้าพระพุทธรูปบาทบดินทนมเจดีย์ ทด วัดพระเชตุพนเมอ
ระฆัง 17 มีนาคม ปีมะโรง พ.ศ. 2435 แล้วเลื่อนเป็นพระพมดนม
ต่อหม่อมเจ้าพระพมดนม ทด วัดพระเชตุพน เมอระฆัง 20 ธน-
าคม ปีมะแม พ.ศ. 2438 มีประกาศเมื่อพระราชทานหรรณบัตร

๒๕
คิงน

“อนึ่งซึ่งพระราชดำริว่า พระบรมเจดีย์มีความรอบรู้พระปริยต
 ธิมชำนาน แดกฉานในอักษรสมัยหลายอย่าง ซึ่งเป็นทางแห่งความ
 คุ้นควาชอบส่วนหาสิ่งซึ่งเป็นแก่นสารในพระพุทธศาสนา ประกอบการ
 ชวนชวาททำกิจในสุทธด้วยคัมภีร์โดยย่อหย่อน อุดมแห่งสอนพระภิกษุสงฆ์
 ดำเนิน และจัดการบำรุงมหาธาตุุทธาตย์ ทั้งได้เป็นธุระในการพิมพ์
 พระไตรปิฎก คือเป็นผู้ชำระต้นฉบับให้ถูกต้องเป็นต้น จนถึงตรวจไป
 พิมพ์เป็นที่สุดในพระไตรปิฎกถ้วน 1 และมัลลาคารวัดเป็นทยนตแห่ง
 พุทธศาสนิกบริษัทเป็นอันมาก สักคองจะเป็นพระราชกณะผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการมานพระบันฑูรผู้ถึงหน้าท ดำหาดัง
 ให้สถาปนาพระบรมเจดีย์ เป็นพระราชกณะตำแหน่งเจ้าคณะรอง มีนาม
 ตามจารึกในหิรัณยบัตรว่า พระพิมลธม มหันตคุณ วิบุลยปรีชา ฌาน
 นายก ตรีปิฎกคุณาภังการภูสิต อุดมศักดิ์คุณวิธ บวรสังคาราม ความ
 วาดี สถิตคณะวัดมหาธาตุราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง ตำแหน่ง
 เจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มณฑลตราคาเดือนละ 6 ตำดง มีถานานุสัถ
 คองตงถานานุกรมได้ 8 รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ วิบุลยคุณวิธ อุดมสังคานายก ปิฎก
 ธิมรกษิต มณฑลตราคาเดือนละ 2 ตำดง 1

พระครูวินยธร 1

พระครูวินยธม 1

พระครูธรรมวิชัย 1

พระครูไกรสรวิศาล 1

พระครูหมาน 1

พระครูดุษฎี 1

พระครูใบฎีกา 1 รวม 8 รูป

ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งรับพระราชทานราชทินนามเพิ่มอิสริยยศและ
 นิกายในครองน จงจรตักถาถ จเรณอายุ วรรณะ ดุชะ พละ ปติภาณ
 คุณดาร์ดีรดีด ในพระพุทธรูปด้านนาทุกประการ เทอน”

ถึงบชวด พ.ศ. 2443 ได้เป็นดมเด็ดพระวรินทร์ เจ้าคณะใหญ่
 ฝ่ายใต้ คอด้มเด็ดพระวรินทร์ แดง วัดสุทัศน์ เมอนะวณท 27
 กุมภาพันธ์ มีประกาศเมื่อพระราชทานดุพรรณบัตร ดังนี้:-

“ซึ่งพระราชดำริ ว่าพระพมดหมกอบด้วยคุณวุฒิดมบต เป็นตน
 ว่าความรอบรู้พระปริยตและน่านอกกัธวิธาน เป็นชมมาจารย์ ทนบ
 ถอแห่งด้าชุน ดังแจ้งหยู่ในประกาศซึ่งโปรดเกล้าฯ ตั้งไว้ในตำแหน่ง
 เจ้าคณะรอง เมอรตนโกสินทศก 113 นนแถว จาเดิมแต่ได้ดำรง
 ตำแหน่งนนดบมา ขอปติบตวจรียการรกล่าดมนะดกตกเรยบรอยด
 ชาเพิ่มพูนคุณราดให้ทวยงชน คอการบอกพระปริยตหมกได้จัดการให้
 แพร่หลาย ทงบอกได้ทุกแบบหย่าง ย่อมดำเนินไปในทางด้าสนาภริต
 ด่วนอากปดมบตกมได้วกถ ต้องหยู่ในความเคารพต่ออุทชชนและน-
 วากตธม ทงรตนรูประมาณกาด ทางเทศนาโวหารและนวะกมิกจ
 กเป็นทส่นเด่นของบรวพชตทงครทถ การบำเพนอาคนตูกวดกจคเป็น

หย่างอุดมดี ภาณุวงศ์ฯ ใหญ่ในอนุศาสนาเป็นทนต์อโดยเกยรตคุณเห็น
ปรากฏ ตำมาจะนำคณะตั้งคดีมหารัตโดยสมณีย ห้างไถดจากอพ-
พุทธพต ควนดำรงอรัยะดักตมเตดพระราชคณะได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำหนดตั้งให้สถาปนาพระ
พิมลธัม เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ มีราชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัตร
ว่า สมเด็จพระวันรัต ปริยตพพชนพงศ์ วิสุทธิสังคปรินายก ศรีบดิน
โกศล วิมลคณภริยานุสรณ์ มหาทักษิณคณวิธ บวรสังคาราม
คามวาสี อรัณวาสี สถิตวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร
พระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ มีนิจภัตราคาเดือนละ 7 ตำดั่ง
มอรัยยะยถาณานุกต ควนตงถาณานุกรมได้ 10 รูป คือ

พระครูปลัดสมพพชนสุตจารย์ ญาณโกศล สถิตคณินท์ ทกคณ
สังคนายก บิดกษมรกษต มีนิจภัตราคาเดือนละ 3 ตำดั่ง 1

พระครูวินัยธร 1

พระครูวินัยชม 1

พระครูหมคุด 1

พระครูพุทธบาท 1

พระครูพรหมศีล 1

พระครูอมรศีลพัท 1

พระครูสังคกัจจาริก 1

พระครูธมฺหิ 1

พระครูใบฎีกา 1 รวม 10 รูป เป็นที่เฉลิมพระราชปฐาทำคุณ
สืบไป

ขออาราธนาพระคุณทงปวงทไ้รับพระราชทานเลื่อนสมณะศักดิ์
เพิ่มอัครยะยศทงน วัชรพระพุทธรัดนา เปนการะดังด่อนช่วยระงับ
อชกรนั และอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์คัลามเนรในคณะตามดมคณแกก้าง
และอัครยะยศทพระราชทานน และขอจงจรรยตักทจเรินอายุ วรรณะ
ดุชะ พละ ปติภาณ คุณดาร์ดีรัดวัดดู ในพระพุทธรัดนาทุกประการ
เทอน ”

เมือเป้นสมเด็จพรวันรัต อายุท่านไ้ 64 ปี ยังเป้นอธิบดีดังค
หยังเมือแต่งประวตณ อายุท่านไ้ 81 ปี ๑

1. สมเด็จพรวันรัต ดิต องค์นี้ ท่านไ้ดำรงตำแหน่งสมณะศักดิ์ที่สมเด็จพรราชา
คณะไ้ 23 ปี เริ่มอาพาธด้วยโรคชรา เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2466 ถึงมรณะ
ภาพวันที่ 14 แห่งเดือนนั้น เวลา 7.44 น. นับอายุตามจันทคติไ้ 86 ปี
เกือบบริบูรณ์หยังนเพียง 2 วัน พรรสา 66 ไ้รับพระราชทานโถงไม้ 12
ประดับพุ่มและเฟืองเครื่องสูง 5 ชั้น เครื่องประโคมสังข์ แตร จ่าปี จ่ากลอง
และกลองชนะ มีพระพิธีรับสวดพระอภิธรรมและประโคมประจำสพ 15 วัน
ประดิสถานสพนะพระตำหนักสมเด็จพรสังคราษที่วัดมหาธาตุ ชงพระกรุณา
โปรดจัดการพระราชทานเพลิงสพเปนการหลวง นะเมรุปูนวัดสะแกสเมื่อวันที่
20 พฤษภาคม พุทธศักราช 2469

ประวัติ
ลุ่มเต็ดพระวันรัต

กิมเฮง เขมจารี
อธิบดีสังกัด องค์ที่ 14

ลุ่มเต็ดพระวันรัต ชื่อเดิม กิมเฮง ฉายา เขมจารี เป็นบุตร
จีนตวเกา แซ่ฉวน กับนางทบทม เกิดที่บ้านท่าแร่ ตำบลสะแกกรัง
อำเภอหนองสรวง จังหวัดอุทัยธานี นวชนบท เดือน 3 ปี 11 ค่ำ ปีมะโรง
จุลศักราช 1243 ตรงกับวันท 30 มกราคม พุทธศักราช 2424
มีพี่น้องรวมมารดาบิดาด้วยกัน 4 คน คนที่ 1 เป็นหญิงตายเสียแต่
เป็นเด็ก คนที่ 2 เป็นชาย ชื่อ กิมฮวด มีอายุตลอดจนได้บรรพชา
อุปสมบท และเป็นเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี มีนามว่า พระสุนทรมุนี
ตำแหน่งพระราชาคณะจังหวัดนั้น ต่อจากพระสุนทรมุนี ใจ ได้ถึง
มรณภาพเมื่อ พ.ศ. 2477 อายุ 54 คนที่ 3 เป็นชาย ชื่อ กิมเฮง
คือลุ่มเต็ดพระวันรัตน คนที่ 4 เป็นหญิงตายพร้อมกับมารดา มารดา
คลอดบุตรตาย

การศึกษา

เมื่อลุ่มเต็ด มีอายุได้ 8 ปี แม่ ผู้เป็นยาย เกดร์ ผู้เป็นย่า
ของท่านได้นำไปฝากพระอาจารย์ชัง วัดชวด เพื่อศึกษาด้านวิชา

ไทย ท่านได้ศึกษาดูเรียนจนอ่านออกเขียนได้ ครั้นเมื่ออายุ 11 ปี
 ท่านยายท่านป้าได้นำไปฝากกับพระปลัดใจ เจ้าอาวาสวัดทุ่งแก้ว บดิน
 เปตยณชอเปนวัดมนต์กิตติบิตถาราม พระปลัดใจของคนเป็นผู้นิยมความ
 รู้อยู่ในภาด้าบาดมาก และมีความรู้ความชำนาญในคัมภีร์มฤตกัจจายน์
 เป็นพิเศษ พายหลังเป็นเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี มีราชทินนามว่า
 พระสุนทรมุณี ท่านสนใจในเรื่องการศึกษาด้าบาด และพอใจในการ
 ด้นด้วย ได้รวบรวมบรรดาอาจารย์ที่มีความรู้ภาด้าบาดทั้งบรรพชิต
 และคฤหัสถ์มาเป็นครูประจำสำนักเรียนได้หลายคน เมื่อล้มได้ ๆ ได้ไป
 หยในสำนักท่านปลัดใจนั้นแล้ว ก็เริ่มเรียนภาด้าบาด แต่การเรียน
 ภาด้าบาดลุ่มยหนนต้องใช่ออกดรรชอม จึงต้องเริ่มเรียนกะชะ และอ่าน
 หนังสือพระมาตยก่อนตามดรรชลุ่มยหนน คือนนกรวมทองดู่ตรและเรียน
 ด้นชดอดจนถึงอุณาตการกตามดาดบ เมื่อจบมฤตกัจจายน์แล้วจึงเรียน
 ชมบทและมกคตบทต่อไป เรียนกับท่านปลัดใจบ้าง พระอาจารย์อ่ำ
 บ้าง พระอาจารย์แบ่นบ้าง หดวงปรัชวชมเอกบ้าง พระอาจารย์เร็ก
 บ้าง ท่านอาจารย์ม่วง ซึ่งท่านอาจารย์แย้มได้จัดตั้งไปจากกรุงเทพ ฯ
 บ้าง พระอาจารย์อุมบ้าง พระมหายม วัดมหาธาตุ ซึ่งชนไปเยี่ยม
 อาจารย์ม่วงพักหยยทนนบาง เรียนวิชาพิเศษ คือถูกคิด กับพระวัน¹
 เรียนเลขกับพระอ้อน²

-
1. พระวันนี่ต่อมาได้มาอยู่วัดมหาธาตุ กรุงเทพ ฯ เป็นปเรียบ 3 ประโศค ลาสิกขา
 แล้ว กลับไปตั้งภูมิลำเนาอยู่บ้านท่าน้ำอ้อบ นครสวรรค์
 2. พระอ้อนรูปนี้ต่อมาได้มาอยู่วัดมหาธาตุ กรุงเทพ ฯ แล้วกลับไปอยู่วัดบางมะฝ่อ
 นครสวรรค์ เป็นพระครูนิภาสรัณน บัณฑิตมีรณะภาพแล้ว

เมื่อล้มเตต ฯ เมื่ออายุได้ 12 ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร พระปลัดใจ
เป็นพระอุปัชฌาย์ แต่ต้องสึก 2 ครั้ง เพราะเกยวกับความเป็นทาง
จารตประเพณีของจีน ทำเนียบจนเมื่อถึงตรุษจีนซึ่งถือว่าเป็นอภินิหาร
กาลต้องเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ถ้าไม่ทำตงนั้นจะถือว่าอกตัญญู บวชครั้ง
ที่ 3 หยุเป็นสามเณรตลอดมาจนถึงอุปถัมภ์

เมื่ออายุได้ 17 ได้ลงมาตั้งถ้ำหยุกับพระมหาชัย วัดมหาธาตุ
กรุงเทพ ฯ หนวบท 22 ตุลาคม 2440 เวदानนล้มเตตพระวันรัตน
ดิต ครองดำรงตำแหน่งพระพิมพ์ธรรมเป็นเจ้าอาวาส

ท่านได้เล่าเรียนบาลีกับพระมหาชัยมาบ้าง กับพระอมรเมธจารย์
เซม บ้าง (พายุหลังได้รับสถาปนา เป็นล้มเตตพระพุทธานจารย์ เจ้า
อาวาสวัดพระเชตุพน) และเขาเรียนเก่งหลวงอุดมจินดา ทิม บ้าง
เพราะขณะนั้นมาจารย์หลวงทง 4 ล่อนในระเบียบพระอุโบสถวัดมหา
ธาตุเป็นด้าน ๆ รวม 4 กอง เรียกกันว่า เก่ง เมื่อเข้าพรรษาได้ไป
เรียนกับล้มเตตพระวันรัตน เแดง วัดสุทัศน์เทพวรารามบ้าง และล้ม
เตตพระวันรัตน ดิต บ้าง

เมื่ออายุ 18 ได้เข้าสอบบาลีในสนามหลวงวัดสุทัศน์ ฯ ได้ 3
ประโยค เมื่ออายุ 20 สอบประโยค 4 ได้ในสนามหลวงวัดพระศรี
รัตนดาสถาราม เพราะย้ายสนามหลวงมาสอบที่นั่นตั้งแต่นั้นมา เมื่อ
อายุ 21 สอบประโยค 5 ได้

เมื่ออายุ 22 ได้อุปถัมภ์พระภิกษุมาวัดมหาธาตุ ล้มเตต

พระวรวงศ์มุนี เป็นพระอุปชาย ส้มเต๋ตพระวรวงศ์มุนี จ้าย ครองดำรง
 ส้มณะศักดิ์เป็นพระธมมโรดม เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร กับส้มเต๋ต
 พระพุทธรจารย์ เขม ครองดำรงส้มณะศักดิ์เป็นพระเทพเมธี หยุ่วด
 มหาธาตุ เป็นคูกัมมวาจจารย์ ได้ตบตัจจุตถกัมมพระดังคัยกเป็น
 อุปสัมบันภิกษุพระวรวงศ์มุนี เดือน 7 ขน 11 คา ประภา ครองกบวชน
 16 มิถุนายน 2445 เวลา 15.00 น. และถกนได้เข้าสอบพระปริยตม
 ได้อีก 2 ประโยค คือประโยค 6 กับประโยค 7 เมื่ออายุ 23 สอบ
 ประโยค 8 ได้

เมื่อ พ.ศ. 2447 อายุ 24 ส้มเต๋ตพระวรวงศ์มุนี อุปชายได้
 พาเข้าเฝ้าถวายตัวเป็นศิษย์เรียนตักกาศาสตร์กับส้มเต๋ตพระมหาสมณะเจ้า
 กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งกรมหมื่น ส้ม
 เต๋ตพระมหาสมณะเจ้าพระองค์นั้น จึงเป็นพระอาจารย์ด้วยออกกองคหนึ่ง
 ถกนได้เข้าสอบประโยค 9 ได้ นับว่าการถกถาถาบาตของส้มเต๋ต
 พระวรวงศ์มุนีได้ถึงขั้นสูงสุดเป็นปรีชาญาณในคณะสงฆ์คหนึ่ง

สมณะศักดิ์

เมื่ออายุ 29 พรรษา 8 พ.ศ. 2452 ได้รับส้มณะศักดิ์เป็นพระ
 ราชาคณะทพระธรรมวชิรวงษ์ เมื่ออายุ 32 พรรษา 11 พ.ศ. 2455
 ได้เลื่อนส้มณะศักดิ์เป็นพระราชาคณะ เมื่ออายุ 36 พรรษา 15 พ.ศ. 2459
 ได้เลื่อนส้มณะศักดิ์เป็นพระเทพโมลี เมื่ออายุ 41 พรรษา 20 พ.ศ.

2464 ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นพระหมื่นไทรโศกาจารย์ เมื่ออายุ 50

พรรษา 29 พ.ศ. 2471 ได้รับสถาปนาเลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นพระพิมลธรรม
ตำแหน่งเจ้าคณะรองหนเหนือ ชั้นหิรัญบัตร มีตำแหน่งประกาศดังต่อไปนี้:

“อนึ่ง ชงพระราชดำหิว่า พระหมื่นไทรโศกาจารย์ ประกอบด้วย
วิริยาคิณฺณดามาก ได้ตั้งตำแหน่งในการปริยัติธรรมดุสิตาภิรมย์
เปรื่องปรีชาเชิงเทศนาวิชชาวิจิตรปฏิภาณ มีภูมิปรีชา 5 ประโยค
ตั้งแต่เป็นสามเณร ครั้นอุปสมบทแล้วก็ได้เป็นเปรียญ 9 ประโยค
พวยในพรรษาที่ 3 ชงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระราชาคณะตำแหน่ง
พระศรีวิสุทธิวงศ์ พระราชสุธี พระเทพโมลี พระหมื่นไทรโศกาจารย์ เป็น
ลำดับมา ก็ทรงตำแหน่งและชนบทาเนียบในราชการเรียบร้อยสมควน
แก่ตำแหน่ง มีตำแหน่งเป็นทนายเถรธรรม ชวนชวนถึงกรณียกิจ
ให้วินัยกัมเป็นไปด้วยดี มีตำแหน่งตั้งสอนภิกษุสามเณรในวัดปิตุบทและ
ทางเตาเรียนพระปริยัติธรรม ผูกหัดอบรมให้ตั้งอยู่ในอาจารย์สมบัติ ได้
ระเบียบเรียบร้อยเป็นหย่างดีเยี่ยม เป็นอาจารย์สอนพระปริยัติธรรม ใน
สำนักมหาธาตุวิทยาสถิตตั้งแต่เป็นสามเณรเปรียญ จัดการตั้งตำแหน่ง
บาทและชั้นเป็นลำดับมา เป็นผู้ฉลาดในคณิศรวิธีพุทธศาสตร์ ตั้งอยู่ใน
ในวิสัยพหุศุภบุคคล ในคราวที่จัดตำแหน่งฝ่ายปริยัติเป็นคณิศรบริหาร
จึงได้ชงพระกรุณาโปรดยกเป็นพระคณาจารย์เอก ในทางคณิศร มี
ตำแหน่งเทียบเท่าเจ้าคณะมณฑล และได้เป็นกรรมการสอบได้พระปริยัติธรรม
ในสนามหลวง เป็นแม่กองสอบธรรมสนามจังหวัดอุทัยธานี สนามมณฑล

นครสวรรค์ และดำนามด้าซาแห่งดำนามหลวง เป็นผู้ชำระพิมพ์พระบาติ
ไตรปิฎกอันควนแก้ไขพิมพ์ขึ้นใหม่ และเป็นผู้ชำระในการพิมพ์พระคัมภีร์
อถกถา ชำระต้นฉบับให้ถูกต้องเป็นเบื้องต้นจนถึงตรวจไปพิมพ์
เป็นที่สุด ในการบริหารพระธรรมไตรโลกาจารย์ ได้เป็นเจ้าคณะมณฑล
นครสวรรค์และเจ้าคณะแขวงต่าง จังหวัดพระนคร ทำการปกครองและ
ควบคุมเรียบร้อยเป็นอันดี เมื่อพระธรรมไตรโลกาจารย์ประกอบด้วยอดิศักดิ์
และปริศนาถัจจรรยาเป็นอเนกประการ มีจิตอันมีได้จตุสดมภ์ด้วยบรรพชิต
ภิกษุ สามเณรและภิกษุสงฆ์คฤหัสถ์ โดยธรรมวินัยห่างไกลจากอภัพพุทธานุภาพ
เป็นด้าชู้ตถุ์น้อยแก่พุทธศาสนิกชนหาชน มีศีลธรรมดีมีมณฑลแผ่ไพศาลไป
ในคามนิคมชนบทราชธานี ดมควนจะดำรงที่พระราชานะผู้ให้ในพระ
บวรพุทธศาสนา

จึงมีพระบรมราชโองการมานพระบันฑูรสั่งถึงหนาท ดำหาดสั่งให้
สถาปนาพระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นพระราชานะ ตำแหน่งเจ้าคณะรอง
หนเหนือ มีราชทินนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระพิมลธรรม มหันทคุณ
วิบุตปริชา ญาณนายก ตริปิฎกคุณาถการภูสิต อุตตรทิศคณิศสร บวร
สังคาราม คามวาสี สถิตนะวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวรมหา
วิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะรองหนเหนือ มีถาณานุศักดิ์ตั้งถาณา
นุกรมได้ 8 รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ วิบุตธรรมคณิศร อุตตรสังคนายก ชูวาทะ 1
พระครูวินัยธร 1

พระครูชมวร 1

พระครูศรีวิชัย พระครูคู่สวด 1

พระครูไกรสรวิดาล พระครูคู่สวด 1

พระครูสมบัติ 1

พระครูสมุห์ 1

พระครูใบฎีกา 1”

เมื่ออายุ 61 พรรษา 40 พ.ศ. 2482 ได้รับสถาปนาเลื่อนสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนใต้ เจ้าในตำแหน่งคำประกาศสถาปนาดังต่อไปนี้ :—

“อนึ่ง โดยที่พระพิมลธรรม ดำรงในคุณธรรมปาริสุทธิศีลสัมมาปฏิบัติ รัตตนิยมมหาเถรธรรม ได้ตั้งกล้าชำนานแตกฉานในพระปริยัติมธุศาสตรคม อุดมปรีชาญาณเชิงเทศนาวิธีย่างวิจิตรปฏิภาณ ประกอบการดำณกิจ เป็นอศุทธิตปรีทิจรยาเป็นอเนกประการ ดังความพิสดารปรากฏใน ประกาศสถาปนาเป็นเจ้าคณะรองหนเหนือ เมื่อพุทธศักราช 2471 แล้ว หน ครั้นต่อมาบังเกิดด้วยอุดาหะวิริยาธิคุณดามาทประกอบการดำณกิจให้เจริญรุ่งเรืองมาไม่ท้อถอย ในการตั้งกล้า พระพิมลธรรมได้รับภาระ เป็นแม่กองสอบบาลีสนามหลวง เป็นผู้อำนวยการตั้งกล้าแขวง เป็น อำนวยการตั้งกล้านนทท ขวนขวายจัดการตั้งกล้าให้เจริญแพร่หลายเป็น บึกแผ่นแน่นหนาถาวร เชี่ยวชาญในอักษรศาสตร์ ดามาชำระพระอภิธรรม บิดกล้าเห็ดโตแต่ผู้เดียว ได้อำนวยการประโชชน์คุณความรู้แก่นักตั้งกล้า

เป็นอย่างดี จนได้รับเกียรติยศเป็นภาคีมาชิกแห่งราชบัณฑิตยสถาน
 ในการบริหาร ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะแขวงต่าง จังหวัดพระนคร
 เจ้าคณะแขวงนอก จังหวัดพระนคร และเป็นเจ้าคณะมณฑลอยุธยา
 โดยลำดับ ในมหาเถรสมาคมก็ได้เป็นรองประธานกรรมการ บริหารงาน
 ในหน้าที่ให้ดำเนินเรียบรอยไปด้วยดี เป็นทนายมนต์เดอมได้แห่งพุทธ
 ดำสนิกบริษัททงครหักและบรรพชิตทั่วไป บดิน พระพิมลธรรมก็ได้เจริญ
 ด้วยพรรดายุภาดู รัตตบัญญัติภาพ ประจักษ์ซาบชนบทาเนยมประเพณีดังค
 เป็นองค์บุษนยบุญยกเลศตรแห่งพุทธมามกะชน มีดีดำนุดีดมนทตแผ
 ไพศาลไปในนครคามนิคมชนบทราชธานี ดมคณจะดำรงทพระราชา
 คณะผู้ใหญ่ มีอริยะยดังกวดมณะนิกการคามวาล์ อริณวาล์ หนไต่ทงปวง
 คณะผู้ดำเหิรราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยดมเด็ด
 พระเจ้าหยู่หัว จึงให้สถาปนาพระพิมลธรรมเป็นดมเด็ดพระราชคณะ
 ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่หนใต้ มีนามจารึกในสุพรรณบัตรว่า ดมเด็ดพระ
 วนรต ปรียตพพชนพงส์ วิสุทธิดังคปรินายก ตรีปิฎกโกศล วิมลคัมภีร
 ญาณสุนทร มหาทกถนคนรศีร์ บวรสังคาราม คามวาล์ อริณวาล์
 สถิตนะวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง
 เจ้าคณะใหญ่หนใต้ มีถาณานุสัถกตคณตงถาณานุกรม 10 รูป คือ

พระครูปลัดสัสมพพชนสุตาจารย์ ญาณโกศลถกถกคณินท์ ทกถน
 ดังคณายก ปิตกษมรักขิต 1

พระครูวินยธร 1

พระครูชมธ 1

พระครูพรหมศีล พระครูคู้ดวด 1

พระครูอมรศีลพัท พระครูคู้ดวด 1

พระครูชมคุด 1

พระครูพุทธบาท 1

พระครูสังคกิจจารักด์ 1

พระครูสมุห์ 1

พระครูใบฎีกา 1 ”

การสอนพระปริยัติธรรม

เดิมแต่ ๖ มีอยู่สำหรับในการสั่งสอนพระปริยัติธรรมเป็นอย่างดียิ่ง ท่านได้เป็นครูสอนที่โรงเรียนบาลีมหาธาตุวิทยาลายตั้งแต่เป็นสามเณรไปเรียน 4 ประโยคเป็นลำดับมา ได้เป็นครูสอนที่โรงเรียนเป็นประจำ และตั้งสอนที่กุฎในคอนเฝ้าและคอนเฝ้าถึงกลางคืนเป็นพิสดารออกด้วย มีภักดีสามเณรทางวัดและต่างวัดสมัครมาเรียนด้วยมาก จนกุฎที่หยุดไม่พอที่จะรับนักเรียนได้ ต้องรับสอนเป็นชั้น ๆ และต่างเวลา

ครั้นเมื่อพ.ศ. 2454 การสอนและการสอบพระปริยัติธรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขใหม่ คือให้หมทนกกรมและบาลีควบกันไป ส่วนบาลีก็แก้ไขหลักสูตรใหม่ มีไวยากรณ์เพิ่มด้วย และการสอบก็ให้ใช้วิธีเขียนข้อสอบ เว้นแต่ประโยคตั้งแต่ 4 ขึ้นไปยังคงรูปเดิมไว้ พายหลังก็ได้เปลี่ยนแปลงวิธีเขียนข้อสอบเหมือนกันหมด

วัดมหาธาตุได้รับพระอนุญาตจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ให้
 ตั้งเป็นสำนักเรียนใหญ่ด้วยสำนักหนึ่ง ให้มวดชนสำนักเรียนนหฺนถายวด
 ด้วยกัน มวดมหรณพาราม วัดชนะสงคราม เป็นต้น ส้มเค็ด ฯ
 เป็นผู้ดำมาจัดตั้งสำนักเรียนได้สมเด็จพระประดํงค์ เบื้องต้นท่านสอน
 ด้วยตนเองทั้งนกขมและไวยากรณ์ พายหลังจัดพระปรีชญเป็นครูประจำ
 ชนทางบาดทงนกขมเป็นการแบ่งเบาภาระของท่าน ส่วนท่านเองเป็นครู
 สอนพิเศสัปปดาหฺนคฺรงบาง 2 คฺรงบาง ส่วนประโยคซ้อมตั้งแต่
 ประโยค 3 ถึง ประโยค 9 ท่านได้สอนประจำแต่เปดิยนวันเวดากัน เมื่อ
 วัดมหาธาตุตั้งเป็นสำนักเรียนใหญ่ชนใดเชนน บันดากิกสุ่ดํามเนรทง
 วดนและตางวด ทงวตชนในดํงกตและมิไดชนในดํงกต ก็ไดมาเรียนมิ
 ประจำทุกแผนกทุกชน บันดากิกสุ่ดํามเนรทมาดํกดําดํเรียนในดํนกน
 โดยมากไดนําชนบทำเนยมตลอดถึงหลักสุ่ตรไวยากรณ์ไปจัดตั้งการสอน
 ในวัดของตน ๆ กลายเป็นสำนักเรียนชนอกมาก

การเรียนการสอนในตอนต้น ๆ ได้อําดํยสํถานทเพียงบนพระคํ่า-
 หนักแหงเคยว เมอมนกเรียนมากชนจงขยายไปตงการสอนตามหอ
 สวดมนต์ในคฺนระตําง ๆ อก ครนพายหลังเห็นไม่สํดวก ส้มเค็ด ฯ จึง
 ให้สํางโตะเกาอ และยํายการสอนเฉพาะไวยากรณ์กับนกขมไปจัดตั้งการ
 สอนทระเบียงพระอุโบสถโดยรอบ ส่วนบนพระคํ่าหนักคงสอนแต่บําด
 ตงแต่ชนคมบทเป็นคํนไป

ครนเมอ พ.ศ. 2462

ท่านผู้มีสํทธาหฺนถายท่านบรจาทรรพย

ต่างสถานศักดิ์เป็นตวตกชนหลายหลัง คือ นางอุ้นต่าง 1 หลัง
 ชื่อโรงเรียนอุ้นประดิษฐ์วิทยา นางพรต่าง 1 หลัง ชื่อโรงเรียนพรวิทยา
 ประดิษฐ์ ต่อมาเมื่อผู้ร่วมทุนกันต่างเป็นตก 2 ซนอก 1 หลัง ชื่อโรงเรียน
 ธรรมมหาธาตุวิทยาดีย และ นางเด็ก ได้ยจิตร ต่างอีก 1 หลัง ชื่อโรงเรียน
 เด็กได้ยจิตร ตกต่างเหล่านี้มเครื่องอุปกรณ์การศักดิ์ เช่น โต๊ะ เกาอี้
 พร้อม นับว่าสถานศักดิ์ต่างขนาดและนักมได้เจริญมาโดยลำดับ และ
 ใน พ.ศ. 2467 ได้จัดตั้งมูลนิธิ เพื่อนำผลประโยชน์มาบำรุงการศักดิ์
 ด้วย ทั้งนี้เพราะความปรีชาสามารถของดมเค็ด ฯ ซึ่งเป็นผู้อำนวยการ

การบริหาร

เมื่อดมเค็ด ฯ ได้รับสมณะศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่พระศรีวิสุทธิวงศ์
 แต่ พ.ศ. 2452 ก็ได้ช่วยทำการในหน้าที่เจ้าอาวาส เพราะเวลานั้น
 ท่านเจ้าพระคุณดมเค็ดพระวรินทร์ คต เจ้าอาวาสชราทุพพลภาพ เริ่ม
 จดระเบียบการปกครองวัดให้เขารูปที่เหมารแก่กาดดมย เพื่อให้ภิกษุ
 ดำเนินปฏิบัติทางคณแกดสมณะรูป เพื่อให้มีการศักดิ์ เพื่อให้
 ปกติตกจวต เช่น ให้พระสวดมนต์เป็นระเบียบและมั่นคง ตลอดจน
 จัดเรื่องทะเบียนภิกษุสามเณรและคนวัดผู้จะมาบรรพชาอุปสมบท และ
 ผู้มาหย้หรือไปจากวัดให้เป็นหลักฐาน

ในดกเค็ดยวกันนี้ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะแขวงบางกอกน้อย เมื่อ
 ทางการคณะดงคปรับปรุงการปกครองในเขตพระนครและธนบุรีใหม่ คือ

รวมวัดต่าง ๆ ในหลาย ๆ อำเภอเป็นแขวงหนึ่ง ๆ เรียกตามทีละว่า กวาง
เหนือ หลง หรือเรียกเต็มว่า แขวงกวาง แขวงเหนือเป็นต้น อำเภอ
บางกอกน้อยและบางกอกใหญ่รวมกันเรียกว่า แขวงกวาง จังหวัดธนบุรี
เดิมแต่ ๆ ก็คงเป็นเจ้าคณะแขวงกวางหน และคงเป็นผู้รังแขวงเหนือ
จังหวัดธนบุรีด้วย

พ.ศ. 2456 เป็นพระคณาจารย์เอก ทางคัมภีร์

พ.ศ. 2460 เป็นพระอุปชาย

พ.ศ. 2466 ท่านเจ้าพระคุณเดิมเดิมพระวันรัตน ดิศ มรณะภาพ
เดิมแต่ ๆ ก็ได้เป็นเจ้าอาวาสครองวัดเดิมต่อมา

พ.ศ. 2469 เป็นเจ้าคณะแขวงล่าง จังหวัดพระนคร

พ.ศ. 2479 เป็นเจ้าคณะแขวงนอก จังหวัดพระนคร

พ.ศ. 2482 เป็นปลัดคณะแขวงใน จังหวัดพระนคร

พ.ศ. 2467 เป็นเจ้าคณะมณฑลนครสวรรค์

พ.ศ. 2471 เป็นเจ้าคณะรองหนเหนือ

พ.ศ. 2473 เป็นเจ้าคณะมณฑลอยุธยา

พ.ศ. 2482 เป็นเจ้าคณะใหญ่หนใต้

พ.ศ. 2485 เป็นประธานสังคสภา

เมื่อท่านได้รับตำแหน่งหน้าที่ใด ๆ ก็จัดการปกครองคณะสังคใน
หนาทหน ๆ จเรินมาโดยลำดับ จเรินทางการัดกล้า การบริหาร และการ
ปิตสังขรณ์ เพราะท่านเอาใจใส่ทบทวนตรวจตราอยู่เสมอ แม้ตัว

^๒เจ้าหน้า^๑ที่^๓บริหารงานตงแต่เป็น^๕เจ้าอาวาส^๖ขึ้นไป ท่านก็เลือกคนให้
เหมาะแก่ตำแหน่งหน้าที่ ผู้ที่ได้รับไปทำหน้าที่ใด ๆ ก็เต็มใจทำหน้าที่
ของตนให้ออกเริ่นก้าวหน้า จิตว่าท่านได้ปกครองคณะสงฆ์ในหน้าที่โดยดีดัด
เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติบ้านเมืองมิใช่น้อย

การพระศาสนา

เมื่อล้มได้ ๆ ได้เป็นระเบียบ 9 ประโยคแล้ว ก็ได้เป็นกรรมการสอบ
ประโยคบาลี เมื่อทางการคณะสังฆการีสอบนักธรรมตามจังหวัดและ
มณฑลต่าง ๆ ล้มได้ ๆ ก็ได้เป็นแม่กองสอบนักธรรมสาขาลาภระจำจังหวัด
อุทัยธานีเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2457 ครั้นเมื่อเป็นเจ้าคณะมณฑลนคร
สวรรค์และอยุธยา ก็ได้เป็นแม่กองนักธรรมประจำมณฑลนั้น ๆ เมื่อ พ.ศ.
2465 เป็นแม่กองนักธรรมสาขาลาภระนามหลวง เมื่อคราวชำระพระไตรปิฎก
เพื่อพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ๆ
เจ้าหยหัว รัชกาลที่ 6 ท่านก็ได้เป็นผู้ตรวจชำระพระอภิธรรมปิฎกแต่
ผู้เดียว เมื่อคราวชำระอรรถาเพอพิมพ์เป็นอักษรไทย ท่านก็ได้เป็น
ผู้ชำระอรรถาทุกคณาย และได้ชำระปกรณ์พิเศษคัมภีร์ทศมคพรอมทั้งดกา
ด้วย ตลอดจนได้มีส่วนร่วมตรวจชำระอรรถาบางเล่ม เป็นนายก
มหาชาติวิทยาลัยซึ่งอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อท่านเป็นนายกก็ได้
จัดการในหน้าที่เป็นประโยชน์แก่งศ์กษัตราเป็นหย่างดี ดังปรากฏในเรื่อง
การลัทธิแล้ว

ตามทำเนียบของวัดเมื่องวณธมฺมวณะ เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส
ที่จะต้องแสดงธรรม โดยมากล้มเต็ด ๆ ได้ไปติดกักหนาหนัดมาแต่เมื่อไม่
ค่อยขาด เว้นแต่มีราชการและอาพาธ เทศนาของท่านจับใจคนผู้ใคร่
ต่อธรรมเป็นอันมาก ท่านอธิบายชี้แจงแจ่มแจ้งโดยอ้างหลักถาตถา
ทงอภกถาตถา ผู้ฟังเทศน์จึงมีจำนวนทวชน โดยลำดับ จิตว่าท่านเป็น
ธมกถกชนเยี่ยม แม้มืดเต็ดพระมหาศีลมะเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ
วโรรส ผู้เป็นพระอาจารย์ก็ได้มีลายพระหัตถ์แสดงความพอพระหทัย และ
ทรงตั้งขึ้นยกย่องไว้ในตำแหน่งนักเทศน์ชั้นเยี่ยม จัดเป็นพระมหากรุณา
ธิคุณอย่างสูง ดังแจ้งในสำเนาลายพระหัตถ์ต่อไปนี้:—

วันที่ 8 มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก 130

ได้ฟังเทศนาของพระธีรวิสุทธิวงศ์ แห่ง วัดมหาธาตุ
เห็นว่าเทศน์มีความรู้และปฏิภาณในทางเทศนา ดีสมควรเป็น
ธมกถกแท้ เขียนหนังสือฉบับให้ไว้เป็นเครื่องแสดงความ
พอใจ.

กรม—วชิรญาณ

การก่อสร้างปติสังขรณ์

ล้มเต็ด ๆ ได้จัดการก่อสร้างและปติสังขรณ์เสนาสนะของวัดมหาธาตุ
ให้คนคิดเสมอมา ส่วนใดที่ควรเปลี่ยนแปลงก็เปลี่ยนแปลง ที่เห็นว่า
รุงรังกรอออก ที่ควรแก้ไขก็แก้ไขให้เข้าระเบียบ การปติสังขรณ์ที่เป็น

วัตถุสำคัญของวัดนั้น คือ พระมณฑป พระอุโบสถ พระวิหาร พระระเบียง
 ตัดตกแต่งใหม่ เปลี่ยนข้อฟ้าใบระกาใหม่ เพิ่มกรอบคานาค หน้า
 บรรณดงรักปิดกระจกใหม่ ในการปฏิสังขรณ์คราวนี้ ได้เปิดทองพระประธาน
 ใหม่ พร้อมกับเปลี่ยนเพดานพระอุโบสถด้วย กับได้ซ่อมพระเจดีย์
 และพระปรางค์รอบพระอุโบสถ ปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปประจำพระ
 ระเบียงทุก ๆ ด้าน ทงซุกซแทนพระประธานในพระอุโบสถที่ชำรุด
 ได้ไปปฏิสังขรณ์ซ่อมวัตถุที่ชำรุดหักพังให้เป็นปรกติ แมื่กุดและถนนก็ได้
 จัดการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ทวไปทงวัด ทนในการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์
 เป็นทุนส่วนตัวและผู้อื่นที่เลื่อมใสในการนและทุนพระราชอุทิศด้วย
 พ.ศ. 2467 ได้คาดัดเงินพระอุโบสถและพนมขหน้าและหลังพระวิหาร
 ส่วนในพระวิหารและพระระเบียงคาดกะเบองดีเมนต์ ถานพระพุทธรูป
 และองค์พระพุทธรูปและในพระมณฑปรวม 132 รูป ในพระระเบียง
 ก็ซ่อมใหม่ ในพระมณฑปคาดัดเงินใหม่ พระเจดีย์ทองที่บันจุพระบรมธาตุ
 ในพระมณฑปดงรักปิดทองประดับกระจกใหม่ พ.ศ. 2468 ได้จัดการ
 สร้างโรงเรียนอุทัยชนัดภาทจังหวดอุทัยธาน 1 หลัง ด้นเงิน 27,062 บาท
 80 สตางค์ เป็นกบปียภัณฑของส่มเดด ๆ 2,000 บาท พ.ศ. 2463
 ได้จัดการสร้างโรงเรียนมัหมหาธาตุวิทยาลยในวัดมหาธาตุ 1 หลัง ด้นเงิน
 49,503 บาท 50 สตางค์ เป็นกบปียภัณฑของส่มเดด ๆ 1,000 บาท
 นางอุ่นไต้มัสถาสร้างโรงเรียน 1 หลัง ซ้ออุ่นประดู่ทนวิทยา ด้นเงิน
 10,320 บาท และนางพรไต้มัสถาสร้างโรงเรียน 1 หลัง ซ้อพรวิทยา

ประสูติ ดัชนีเงิน 10,000 บาท พ.ศ. 2472 นางเล็ก ได้ยจิตร ได้มี
 ด้ทธาด้งโรงเรียน 1 หด้ง ช้อด้กได้ยจิตร ดัชนีเงิน 12,887 บาท 90
 ด้ตangk พ.ศ. 2473 ได้ช้อมแซมพระวิหารน้อยแด้เรือดิงกา
 ดัชนีเงิน 10,561 บาท

พ.ศ. 2478 ได้จด้การด้งหอปรียติในวัดมหาธาตุ 1 หด้ง ดัชนี
 เงิน 17,885.24 บาท เปนกัปปีญกัณฑ์ด้วนของด้มด้ด ๗ 14,768.46
 บาท

พ.ศ. 2485 ด้มด้ด ๗ มีอายุมาบนจบกัรบ 5 รอบ คือ 60 ปี
 บริบูรณ์ ได้ด้งหนงด้อบาด้เปด้ตงด้แต่ประโยค 3 ถึง 9 ช้งท้านได้เปด้
 เองเพอเปนควหย่าง แจกจ่ายไปตามด้่านกเรียนต้าง ๗ ท้งในกรุงแด้
 หวเมอง คดอด้กนกรเรียนผู้คองการท้งในด้่านกแด้ต้างด้่านก ได้ด้ง
 ควงประทปไฟฟ้า 6 ควง ประดิด้ถานไวด์ะชุกช้ในพระอุโบด้ถ แด้
 ด้งโคะหม้ 4 หม้พรมควยเคอองบุชากบพระพุทชรูป 4 องค์ อนหมาย
 กังด้งเวชนยด้ถาน คือ พระพุทชเจ้าปางประสุติ ตรัสรู้ ชงด้แด้งพระชม
 จกร แด้นิพาน ประดิด้ถานไวด์ะในพระมณฑป 4 ด้านแห่งพระด้รวรัตน
 มหาธาตุ

ด้ภาพของวัดมหาธาตุท้มถาวรวคถุชงความงามแด้ส้อาตเรยบรอย
 กเพวระอ้ายด้มด้ด ๗ กอด้งแด้เปด้ด้งชรนคดอคมา นับว่าท้านเปน
 ก้างในการนเปนหย่างด้ยง ๗

หน้าพิเสศ

พ.ศ. 2477 คัมเดต ฯ ได้เป็นภาคีมาชิกแห่งราชบัณฑิตยสถาน
ด้านกษัตริย์และการเมืองประเภทวิชาศาสนา

พ.ศ. 2485 เป็นกัมการที่ปรึกษาด้านการศึกษาคณะสงฆ์

พ.ศ. 2486 เป็นกัมการที่ปรึกษาด้านการสงคายนา

อวสานแห่งชีวิต

คัมเดต ฯ เริ่มอาพาธแต่วันที่ 20 มกราคม เนื่องด้วยหลอดลม
อักเสบเรื้อรังกับชวปอดโตขึ้น มีอาการไอกำเริบ เป็นการทอนกำลัง
โดยลำดับ นายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญของโรงพยาบาลศิริราชและโรงพยาบาล
กลาง ได้ประกอบยารักษาโดยลำดับ แต่โรคหาสงบไม่ มีแต่ชง
กับชุดตดอดเวตา 3 เดือนแล้ว ดังปรากฏตามรายงานการรักษายา
บาลของกองการกุศล ร.ภ.ศ. ทมดังต่อไปนี้

สำนักงานกองการกุศลโรงพยาบาลภิกษุสามเณร

วัดไตรมิตรวิทยาราม โทรศัพท์เลขที่ 21844

ที่ 113 / 2486

วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2486

เรื่อง ถวายอุปถัมภ์ คิदानุปลากัณเฑาะพรพวณรต วัดมหาธาตุ

จาก ประธานกมการกองการกุศล ร.ภ.ด.

ถึง ประธานคณะผู้ส่สมเดดพรพวณรต เขมจาร

ได้รับหนังสือลงวันที่ 16 เดือนก่อน อนุโมนทนาในเรองกองการ
กุศล ร.ภ.ด. ถวายอุปถัมภ์แด่ท่านเจ้าคุณสมเดดพรพวณรต เมื่อเวดา
อาพาธราบเทาถึงมรณะภวพนน กมการกองการกุศล ร.ภ.ด. ขอขอบ
คุณท่านเจ้าคุณที่ไดกล้าวอำนาจความส่ซสวสดีแก่คณะกมการและให้กอง
การกุศล ร.ภ.ด. จเรินรุงโรจนหยุชวกตปาวสาน

ในเรองกองการกุศล ร.ภ.ด. ถวายอุปถัมภ์เปนคิदानุปลากท่าน
เจ้าคุณสมเดดพรพวณรตกรน ด้วยความรู้ดกตเวทตอบแทนคุณซึ่ง
ท่านเจ้าคุณสมเดดได้เปนผุอุปถัมภ์ให้สาางวัดไตรมิตรวิทยาราม และ
เห็นชอบให้ก่อกาเนดเมรุแบบวิทยาذاตรจนเปนเหตุให้เกิดส่มาคมชาปนนะ
กิจเข้าชวยบริหารส่สานและชาปนนะส่สานทำการเผาสพ หาทุนจัดตั้งโรง
พยาบาตภิกษุสามเณร เปนบุญนิตชวยเหลดอภิกษุสามเณรยามอาพาธ

คณะกมการกองการกุศล ร.ภ.ด. หวังต่อไปว่า แม้ท่านเจ้าคุณ
สมเดดพรพวณรต จะได้มรณะภวไปแต่วกต กองการกุศล ร.ภ.ด. คง
จะไดรับความชวยเหลดจากคณะผู้ส่สมของท่านให้กิจการที่ส่มาคมชาปนนะกิจ

มุ่งหวังจัดตั้งโรงพยาบาลถกติกาลำเนาใต้ดำเห็ดตุตวงล้มประสงค์
 ขอถวายรายงานการพยาบาลซึ่งกองการกุศล ร.ภ.ด. ได้จัดไปใน
 งานถวายอุปถัมภ์แด่ท่านเจ้าคุณส้มเตดพระวันรัตมาเพื่อซาบหนังสือฉบับ.

หมัดการมาด้วยความเคารพยิ่ง

น.อ. บ. สุขลาสัย

(นาวาเอก บุง สุขลาสัย ร.น.)

กองการกุศล ร.ภ.ส. วัดไตรมิตรวิทยาราม

8 เมษายน 2486

เรื่อง รายงานอาการป่วยของเจ้าคุณส้มเด็ดพระวันรัต วัดมหาธาตุ
จาก นาย ย. ดวางกูร
ถึง ประธานกรรมการกองการกุศล ร.ภ.ส.

เจ้าคุณส้มเด็ดพระวันรัต วัดมหาธาตุ ได้ข้าพาธเรอรงมาเปนเวลาดานาน ท่านมีประสงค์จะมอบให้กองการกุศล ร.ภ.ส. เปนเจ้าหน้าที่รักษาพยาบาล ฉันได้ไปพร้อมกับนายโกด้ากรและพระมหาเจียม ปรากฏว่านายแพทย์ประเลิด กังสดาศัย รักษาประจำอยู่ จึงได้ไปพบกับนายแพทย์ประเลิด คงตรวจพบว่าท่านมี

1. อาการถ่ายปอดมีไอประจำ บางคราวมีความร้อนชื้นเล็กน้อย ได้ตรวจเอกซเรย์พบรอยท่อน้ำดังดัยในการเคຍป่วยด้วยวัณโรคมาแต่ก่อน บदनยังสูงบหยู่ แต่คงมีอาการทางหลอดลมอักเสบเรอรงของผู้สูงอายุ

2. อาการเจ็บทรวงอกดูก่นกบและตะโพกได้ตรวจเอกซเรย์แล้ว ปรากฏเพียงเยื่อระหว่างช่อหนาโดยอกเล็กน้อย

3. อาการทางเดินอาหาร กรรหายากอาหารเล็ดมไป แต่ปล้ำวะมากกว่าชมดา ได้ตรวจแล้วไม่พบน้ำตาตหรือพิการในทางปล้ำวะแต่หย่างไร คงสันนิทานได้ว่า อาตเปนเพราะไตเหี่ยวตัวลงทำให้การย่อยอาหารชุดถอย

4. อาการถ่ายประด้าท การนอนไม่หลับ และต้องฉนยารงับ

บ่อย ๆ บคนกยงคองฉนยารงบหยบางเล่มอ มีฉะนบกนอหดบได้
 นอยเตมท อาการนโดมประจำมาตง 20 บือนเปนเหตุหนึ่งททำให้
 อวียะต่าง ๆ เล่อมถอย

นายแพทยประเล็ด ได้จัดการฉดยารักดำอาการทางปอด ให้ยา
 แก่ไอ ยวจเรินอาหาร กับห้ามเดิน เพอรักดำชอกะดุกทเจ็บ ตามทนาย
 แพทยประเล็ดจัดให้ , ฉ่มควนแล้ว จะได้คอยฉงเกดฉดต่อไปก่อน
 ถายังไมทุเล้าหรือมีอาการเปดยนแปดงหย่างไร จะได้จัดการเปนพิเล็ด
 หรือหาแพทยทเชยวชาณมาช่วยต่อไป ฉ่วนคำรักดำพยาบาตจะตองขอ
 ฉายทางกองการกุศล ร.ภ.ฉ. ตามทตองได้ไป จะไปเยี่ยมแฉะพบกับ
 นายแพทยฉุรกล้า แล้วจะรายงานฉดแฉะอาการให้ฉาบตามดำดบ.

ขอฉดแฉงความนับถอยหย่างฉง

ย. ลวางกูร

คำสั่ง

เรื่อง อาพาธของสมเด็จพระวันรัต วัดมหาธาตุ ฯ

ให้นายยูร บริบาลเวชกิจ ดวางกูร, นายพิบูลย์สรรพเวช สิริธำดี
และนายเรืองเวช ชรานนท์ ซาบและปตบศการณดัดเปลี่ยนกันไปเฝ้าฟัง
อาการประจำองค์สมเด็จพระวันรัต วัดมหาธาตุ ฯ ตามตำแหน่งสั
ทหายคำสั่งน

(ลงชื่อ) นาวาเอก บุง สุขชลาลัย

ประธานกมการกองการกุศล ร.ภ.ด.

วันที่ 9 เมษายน 2486

กองการกุศล ร.ภ.ส. วัดไตรมิตรวิทยาราม

9 เมษายน 2486

เรื่อง การอาพาธของสมเด็จพระวรมหา

จาก ประธานกรรมการกองการกุศล ร.ภ.ส.

ถึง พระพรหมมุนี อุปนายก กองการกุศล ร.ภ.ส.

ด้วยพระธรรมโศภิต มาแจ้งแก่กองการกุศล ร.ภ.ส. โดยทางเจ้าอาวาสวัดไตรมิตรวิทยาราม ขอให้กองการกุศล ฯ เป็นธุระเอางานในอาการไข้ของสมเด็จพระวรมหา ซึ่งอาพาธยับยั้ง กองการกุศล ร.ภ.ส. ได้สั่งให้นายโกศลกร ประภาศิริ รองประธานกรรมการ ไปฟังอาการพร้อมด้วยแพทย์ และได้เข้าอาการของท่าน ความแจ้งในตำแน่งรายงานของแพทย์ซึ่งแนบมากับหนังสือแนบแล้ว

อาการไข้ท่านเจ้าคุณสมเด็จพระวรมหา เวदानุสงฆ์แพทย์ทำการรักษายับยั้ง กองการกุศล ร.ภ.ส. ได้สั่งให้แพทย์ของกองการกุศล ร.ภ.ส. คือ 1. นาย ย. บริบาลเวชกิจ ดวงกร 2. นายพิบูลย์ ธรรมเวช ศิริสาดี 3. นายเรืองเวช ชีวานนท์ ผดุงเป็ดยงกัน มาเฝ้าฟังอาการประจำองค์ท่าน เพื่อช่วยเหลือดังเกิดผลแล้ว.

ขอแสดงความมาด้วยความเคารพ

น.อ. บ. สุภชลาสัย

(นาวาเอก บุง สุภชลาสัย)

กองการกุศล ร.ภ.ส. วัดไตรมิตรวิทยาราม

30 เมษายน 2486

เรื่อง รายงานอาการป่วยของเจ้าคุณส้มเด็ดพระวันรัต วัดมหาธาตุ
จาก นาย ย. พวงกร
ถึง ประธานกรรมการกองการกุศล ร.ภ.ส.

วันที่ 11 เมษายน 2486 ได้ไปเยี่ยมอาการเจ้าคุณส้มเด็ดพระ
วันรัต อาการไอกำเริบขึ้น การรับประทานอาหารยังได้มดง ส่วน
อาการอื่น ๆ ยังชงหยู่ ความรู้สึกของท่านเป็นห่วงในอาการป่วยครุ่น
มากกลัวจะชด ต้องการจะหาแพทย์มาช่วยตรวจ ได้ปรึกษารอพร้อม
กับหมอประเลศ เจ้าคุณหมั้ไตรโลก ฯ เจ้าคุณสร้อยมโหรี ตกกลงจะขอ
เชิญนายแพทย์กำจร พวงกร (พระอภินิหาราพาฬพิลาต) ได้ไปพบ
ท่านอธิบดีกรมมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 15 เมษายน ท่านไม่ขัดข้อง วันที่
17 เมษายน เวลาค่ำ จึงได้มาพร้อมกันตรวจอาการ คงมีอาการ
ป่วยตามที่ไ้รายงานไว้ฉบับก่อน คุณพระได้แนะนำการรักษายาบาด
เพิ่มเติมบางประการ แะรับจะช่วยแนะนำในกรรักษายาบาดตลอด
ไป นายแพทย์ประเลศ จึงได้ให้ยาเพิ่มเติมตามที่ได้ตกลงกัน แต่
อาการไอกำเริบมากขึ้น อาการนอนต้องอาดัยยา นอนได้แต่
ข้างขวาเป็นส่วนใหญ่ ถ้าเปลี่ยนท่าต้องไอเดี่ยพักใหญ่ เมื่อหยุดไอ
หายใจหยาบหอบเดี่ยพักหนึ่ง อาหารด้นน้อยยังชง ร่างกายซูบซด
ทวชน หน้าเบ่งชกจะบวมเพราะอาการไอไม่ถอน บันดาลดีดีแะผูก

เคารพ เมื่อมาเยี่ยม รู้จักเป็นห่วงใยและदनรณหยากจะหาแพทย์แผน
โบราณมาลองตรวจดูบ้าง จึงได้ตกลงเชิญนายแพทย์เพชร แพทยานนท์
(ขุนอุดมโอสถ) แพทย์แผนโบราณมาตรวจ รับรองว่าจะแก้อาการไอ
ให้ทุเลาบ้าง จึงเปิดโอกาสให้วางยา ดูฉนวนนายแพทย์ประเล็ดของด
เพียงฉินยา ดูฉนวนการมาเยี่ยมอาการนั้นขอให้มาตามเคย ในระหว่างนี้
นายแพทย์เรืองเวช ธีรานนท์ ได้ไปเยี่ยมประจำอยู่เดิม ได้รายงาน
อาการให้ซาบหยุดตลอดเวลา เมื่อมีอาการพิเล็ดทางวัดก็โทรสั่งพามา
เรียกไป เมื่อนายแพทย์เพชร แพทย์แผนโบราณวางยาได้ผลประการใด
จะได้รายงานต่อไป.

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

ย. บริบาลเวชกิจ

กองการกุศล ร.ภ.ส. วัดไตรมิตรวิทยาราม

13 พฤศจิกายน 2486

เรื่อง รายงานการจัดรกร้างพยาบาลล้มเด็ดพระวรมฤต วัดมหาธาตุ

จาก นาย ย. บริบาลเวชกิจ

ถึง ประธานกรรมการกองการกุศล ร.ภ.ส.

ล้มเด็ดพระวรมฤต เขมจารี มีสัสและผูกเคาพพนบถอมมาก เวล

ป่วยหนัก การรกร้างพยาบาลก็โอนอ่อนไปตามความเห็นของผู้ทเคาพ

พนบถอ จึงไม่เป็นการแน่นอน ออกจะไปข้างมากหมอมากยา เพราะ

ต่างสั่งมาถวาย ขาดผู้มีความรู้ทางรกร้างคอแพทยเป็นผู้อำนวยความสะดวก

จึงเป็นทหนักใจแต่ท่านผู้อาพาและเจ้าคุณหมไตรโดกาจารย์ เจ้าคุณสร

สรมโพธิและดีดอื่นเป็นอย่างมาก ฉนั้นเป็นผู้ถูกมอบให้เป็นเจ้าของไ

แควนท 8 เมษายน 2486 เป็นต้นมา โดยมีแพทยจัดรกร้างตามคราว

ทต้องการหยุดก่อนแล้ว ได้ขอพบกับนายแพทยผู้รกร้างนั้น คือนายแพทย

ประเลิด กังสดาตย์ ผู้ชำนาญทางโรคปอด เมื่อได้ตรวจไข้และสอบถาม

การรกร้างทจัดหยุด ก็เห็นสมควรจะขอให้นายแพทยนรกร้างประจำต่อไป

แต่ตกลงจะเซ็น นายแพทยกำจร พดางกูร มาเป็นทปรกร้างอีกท่านหนึ่ง

เมื่อท่านอธิบดีกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ได้มาตรวจอาการอย่างถ้วน

แล้วแนะนำการรกร้างและยาเพิ่มเติมตามควนแก่โรค ได้จัดดำเนินการ

รกร้างต่อมาอีกหลายวัน แม้ถึงกะหนดอาการของโรคกลับกำเริบขึ้น คือ

อาการไอกำเริบมาก อาหารกึ่งคนน้อยลงทุกที นอนหลับได้เพียง
 เวลาสั้น ๆ ทั้งนอนได้แต่ทางขวาข้างเดียว เป็ดยันทาหรือขยบตัวก็เกิด
 ไอเสียงพุกไหย่ ไอซาก็หอบออกจนเหนื่อยอ่อนจึงหยุดให้พักหนึ่ง แล้ว
 ไอต่ออีก อันเป็นอาการที่ทรมาณท่านผู้อาวุโสหยาบแค้นดำมืด ถึงทำให้
 นายแพทย์แต่ละดีที่มาพบเกิดสังเวชสลดใจแทนเป็นอย่างยิ่ง ต่างจึง
 พยายามหาทางบรรเทาอาการที่ทรมาณให้นอนให้เบาลง จึงพร้อมกันตกลง
 เห็น พ.ศ. นิตย เวชวิดีธมาเป็นแพทย์ที่ปรึกษารักษาช่วยออกผุหนึ่ง เพราะ
 ท่านอธิบดีกรมการแพทย์ได้เคยรักษามาแต่ก่อนยังซาบพการที่เกดหยาได้
 ดี เมื่อได้ประชุมแพทย์หารือกันหยาถึงจนแล้ว ก็ตกลงว่าจะทำการ
 ตรวจดสอบคนหาพิศทุกหยาที่ลามาจดคนใดเสียงเดียว เพราะตอนน
 จะนำท่านไปรักษาที่โรงพยาบาลไม่ได้ อาการมาก การเคดอนที่ขอม
 ไม่ปลอดภัย จึงได้ตกลงเห็น หมอเกตุ ดูกั้นหะเกตุ ผู้ชำนาญทางพยาธิ
 วิทยามาตรวจดสอบหะ โดहितและปลาวะ นายแพทย์แดง กาณจนารนัย
 ผู้เชี่ยวชาญทางโรค คอ หู จมูก มาตรวจดสอบและจัดการเยียวยาโรคใน
 ทางนห นายแพทย์อานวย เล่มรดุต รลัมแพทย์ ได้ตรวจดสอบและนำ
 เครื่องอบแห้งเพอรักษาอาการฝายปอดและอกเลบที่ขอ มาประกอบถวาย
 ทักุด จดยมเตยงคนไข้หนักจากโรงพยาบาลจุลาตงกรนมาเพจจดถวาย
 ให้นายแพทย์เรืองเวช ธีรานนท และบุรุดพยาบาล 2 คนคอยผดตเป็ดยน
 กนทงกตางวนกตางคน เพชชวยภักดู้ทเป็ดยนกนปรนหนบตประจาหยา
 ด่วนยาและเครื่องประกอบการพยาบาลได้จดขอและยมมาทุกหยาที่

นายแพทย์ประสงค์ ดังได้ทูลขอตามราชยาไม่ได้ พนะ ๖ ท่าน
 รัตนตรีกว่าการกะชวงการต่างประเทศ ก็ได้ขอให้ พนะ ๖ ท่านรัตน
 ว่าการกะชวงข้าราชการนัดจัดตั้งมาให้ เป็นอันว่ายากัด การพยายามติด
 ได้จัดหามาให้หย่างสมบูรณ์พอ (แม้เป็นเวลายากัดขาดแคลน) ที่จะ
 กำจัดโรคที่เป็นเหตุให้เสื่อมหายไปได้เป็นหย่างดียิ่ง ถึงจะได้จัดไปเพียง
 ได้กิด วิชาการไอและหอบก็มีโดยมถอยดั่งแม่เตนอย จงหนักด้นอย
 ดงทุกที จนถึงได้เพียงอาหารที่เป็นน้ำ ๆ ในตอนท้ายเมื่อนั้นได้
 กัดบอเจียนออกมาได้หมดอก อันเป็นการช่วยให้อาการอื่น ๆ กำเริบ
 ตามมานานาประการ จนถึงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2486 เวลา 20 น.
 ด่วงแล้ว เริ่มปรากฏอาการไอแล้วหอบกำเริบ จนผู้บริษัของยาที่จะ
 ระวังให้บนเทาได้ การไอจนหายใจถี่ลงตามลำดับ เป็นหยดจน
 ประมาณ 10 นาที หายใจก็เริ่มน้อยลงแล้วสิ้นเข้าทุกที จนในที่สุดก็
 หายสิ้น พร้อมทั้งชีพก็ตายไประบดนน ซึ่งเป็นเวลา 20.30 น.

ในการจัดพยาบาลและรักษาราวน บนดาด์ทั้งภิกษุและภราวาด
 แพทย์และผู้พยาบาลได้ปรนนิบัติถวายหย่างประณีตด้วยความเต็มใจและ
 พร้อมเพรียง จนจะหารายได้ทมิความพริกพร้อมหย่างสมบูรณ์เท่าไร
 ก็น้อย ทงท่านผู้อาพาธแม่เมออาการหนักโดยทุขเวทนา กำดงแรง
 กัดเกิดแห่งอวด่านหย้แล้วกยงดำแดงอชยาลัยให้ซาบหย้เต็มอว่า พอใจ
 และขอบคุณแดบนดาญทอด้หามาจัดถวายปรนนิบัติหย้ตลอดกาด

เฉพาะท่านอธิบดีแพทย์ทั้ง 2 ที่มาช่วยด้วยความเต็มใจ ทงมา

คราวหนึ่ง ๆ ก็ใช้เวณยานาน ๆ มิได้รับคำบอวยการแต่หย่างใด ส้มควน
 ยิงที่จะได้รับความชอบคุณจากกองการกุศล ร.ภ.ด. แดะบันดาดีดของ
 ส้มเค็ด ๆ เปนหย่างยง.

ขอแสดงความนับถือหย่างสูง

ย. บริบาลเวชกิจ

ถึงวันที่ 10 พฤษภาคม 2486 เวลา 20.30 น. ถึงมรณะ
 ภาพด้วยอาการอันสงบในท่ามกตางดีดด้านดีด นะหอเย็นวัดมหาธาตุ
 คำนวนอายุได้ 63 ปี พรรษา 42 ได้รับพระราชทานหน้าอาบสัพและ
 โกศไม้ 12 ประดับพุ่มและเพ็อง เครื่องสูง 5 ชั้น เครื่องประโคม
 ดังขแตร จ่าบ จ่ากลอง แดะกลองชนะ มีพระพิธีมดวดพระอภิสม
 แดะประโคมประจำสพ รับพระราชทานฉิน 3 วัน ประดิธถานสพนะ
 พระตำหนักดัดมเค็ดพระดังคราชทวดมหาธาตุ ซงบ่าเพนพระราชกุศล
 ทกดีนาคันุสรณ์พระราชทานเปนพิเสด 1 วัน ซงพระกรุณาโปรดจัดการ
 พระราชทานเพลิงสพเปนการหลวง นะดูด้านหลวงวัดเทพศิรินทราวาด
 นะวนจนทท 15 พฤษจิกายน 2486

รูปี ชีรติ มจจัน นามโคตติ น ชีรติ ๆ

รูปของดัดมอนพงตายเป็นสภาพ ย่อมชำรุดซุดโซมไป

นามแะโคตร หาซุดโซมไปไม ๆ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์พระจันทร์ พระนคร

นายสนั่น บุนนิตย์พันธ์
เจ้ารอง - ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา

1/11/2486

